

Vidění tří děvčátek aneb Příběh mcelského zázraku

Leták z roku 1892 • Účast Josefa a Boženy Němcových • Farní rukopis • Mykologické podněty • Psychiatrické experimenty • Agilní farář Renner • Náboženská tolerance • Zázračná Madona • Mariánský kult • Trojice dívek • Rodinná zázemí vizionářek • První vidění anebo nevinná dětská hra • Královna nebes • Setkávání v domku na peci • Dívčí rivalita • Pozdní zapojení Plaché • Příliv poutníků • Kritické hlasy • Podnikatelské záměry • Svatá nemoc • Hoffmannské kapky • Pasivita faráře Rennera • Hysterické výstupy dívek • Zázračný olej • První úřední zákaz • Rozdělení dívek • Aktivita Plaché na strýcově faře • Absence vidění • Jarmareční scény • Druhý úřední zákaz • Lékařské vyšetření dívek • Azyl na osenické faře • Záznam události • Dozvuky v lesní internaci • Osudy dívek • Autentické evropské zázraky • Biskup Hille • Snahy o úřední šetření • Rozpačité připomínky • Pragmatické zapomení • Trvalé podněty a otazníky

V polovině 19. století proběhly v obci Mcely pozoruhodné události mariánského zjevení. V tehdejších bouřlivých revolučních a porevolučních časech však poněkud zapadly a měly jen regionálně a časově omezený ohlas. Děje tzv. mcelského zázraku z let 1849–1850, jež měly dozvuky i na blízkém Libáňsku, nejsou jen zajímavým příběhem z dějin polabské vesnice, ale stojí za povšimnutí i proto, že se v nich pozoruhodně zrcadlí rozhodující změny v žití i myšlení našich předků na historickém přelomu mezi starou feudální a novou kapitalistickou dobou.

O tzv. mcelském zázraku se zachovalo velice málo hodnověrných a přímých dokladů. Prakticky jediným zdrojem informací dlouho zůstával stručný a zavádějící text letáčku z roku 1892 s názvem *Svatá Panna Maria Mcelská – Miláčkové královny svatého Růžence*. Stopy některých událostí se v naší historické paměti uchovávají díky kuriózním paradoxům. Proto není zcela od věci konstatování, že mlhavé povědomí o mariánském vidění ve Mcelích přežívalo i v nedávném totalitním půl-

století díky neutuchajícímu odbornému i čtenářskému zájmu o dílo i pohnuté životní osudy autorůky známé Babičky. Historickým paradoxem přitom je, že Božena Němcová spolu s manželem Josefem a rodinným přítelem, buřičským básníkem a opozičním žurnalistou Karlem Havlíčkem patřili k hlavním dobovým kritikům a odpůrcům těchto dějů. Zcela nezaslouženě jim navíc přiřkli punc amatérsky zmanipulovaného a zpackaného zázraku. Pozdější nepřesně chápané a interpretované zmínky o anonymních zprávách z pera Josefa Němce na stránkách opozičních *Národních a Moravských novin* vzbuzovaly dojem, že také jeho slavná žena se v literární tvorbě zabývala mcelským zázrakem. Z tohoto nedorozumění pak zejména v totalitní éře pramenilo povědomí o existenci jakési záhadné, utajované nebo zapomenuté události.

Na mcelské faře byl teprve na přelomu 50. a 60. let zásluhou faráře Rudolfa Zimandla oprášen, přepsán a přeložen autentický dobový záznam podivuhodných dějů. Záhadné a tajemné události ostatně byly a jsou lákavé a přitažlivé za každého režimu. Ani mě nenechaly v klidu, ale přestože se považuji za mcelského rodáka, k prvním informacím o místním vidění jsem se kupodivu dostal až na nymburském gymnáziu. Tehdy nás paní profesorka Vencourová při výuce češtiny vyžvala, abychom pátrali po stopách pobytu Boženy Němcové v Nymburce v letech 1848–1850. Přitom jsem se seznámil s ředitelem tehdejšího oblastního muzea v Poděbradech, známým etnologem a mykologem Svatoplukem Šebkem. Toho tehdy zajímaly možnosti ovlivnění mcelských vizionářek přírodními halucinogenními látkami. Měl na mysli zejména houbu lysohlávku a v ní obsažené látky typu LSD. S těmi se tehdy u nás i v cizině ještě legálně prováděly odborné experimenty nejen v psychiatrických léčebnách. V nedaleké Sadské tak experimentoval i známý psychiatr Stanislav Grof, který se později coby emigrant v USA proslavil jako tvůrce alternativní terapeutické metody holotropního dýchání.

Šebkův zajímavý badatelský podnět jsem si připomněl až později, když jsem se mohl díky panu faráři Zimandlovi seznámit se všemi dokumenty, uchovávanými půldruhé století na mcelské faře, a na jejich základě se zaměřit na rozsáhlý historický výzkum. Z něj sice vyplynula celá řada nových

Zázračná dřevěná plastika p. Marie Mcelské ze 17. stol.

faktů a životních osudů přímých i vedlejších protagonistů pozoruhodných dějů, ale opět se z nich jevilo, že i ve věci zázračného vidění tři mcelských dívek není možno dospět ke zcela jednoznačným soudům a závěrům. Již tehdy se mi ve smyslu okřídlené židovské anekdoty a životní moudrosti začalo jevit, že všechno asi bude tak trochu jinak. To se týkalo i zvažované možnosti ovlivnění dívek psychotropními látkami. Náhodnou konzumací lysohlávky, durmanu, rulíku nebo potměchuti se samozřejmě nepodařilo prokázat ani zpochybnit, ale úvahy o ní tím zcela nezmizely. U dívek se totiž, jak bude ještě uvedeno, během vypjatých událostí každodenního setkávání s nebeskými návštěvníky projevovaly večer vyčerpávající hysterické záchvaty. K jejich zklidnění jim pečliví opatrovníci podávali tehdy oblíbené a rozšířené Hoffmannské kapky, obsahující čistý líh a narkotizační éter. Několik kapek se tehdy v domácnostech na kousku homolového cukru běžně podávalo při nevolnosti, nadýmání, nespavosti, nervovém podráždění a mnoha jiných potížích. Nebylo na tom nic divného, protože i malé děti se tehdy běžně uspávaly odvarem z nezralých makovic a při bolení břicha dostávaly čaj z mařinky vonné.

V přelomových revolučních a porevolučních letech 1848–1850 se i ve Mcelích myšlenky většiny osadníků obracely především k zániku poddanství a výkupu z roboty, na uplatnění obecní samo-

správy a jednání s novými státními úředníky na okrese. Právě tehdy se však v obci stala pozoruhodná událost, která s uvedenými novotami ostře kontrastovala jako připomínka opomíjených spirituálních hodnot a tradičních duchovních principů. Pro lepší zarámování události je vhodné připomenout některé předcházející skutečnosti.

Mcelská fara zanikla po zhoubném požáru vesnice roku 1630 a k výstavbě nové barokní budovy došlo až roku 1777. Místní farnost získala stálé správce od roku 1784, ale až do roku 1826 to byli starší páni a přicházeli z větších far na dožití. Teprve poté se farníci konečně dočkali mladého a činorodého duchovního správce. Byl jím třicátník Josef Alois Renner, který hned po vysvěcení na kněze v Litoměřicích roku 1820 působil ve Mcelích jako kaplan a úřad faráře vykonával od roku 1826 až do své smrti roku 1860. V té době byli venkovští faráři považováni za přirozenou morální autoritu, psychoterapeuty a učitele venkovanů, a zejména jejich děti a zároveň byli jako správcové matrik důležitými státními úředníky. Přitom byli povinni dbát o dodržování přednostní pozice státní katolické církve.

Od tolerančního patentu roku 1781 se i ve Mcelích našlo několik rodin, které přestoupily k reformovaným (kalvínským) evangelíkům a jezdily na bohoslužby do nedalekého Bošína. Tam si evangelíci z obcí v severní části nymburského Polabí roku 1783 založili soukromý sbor a později svépomocí vystavěli modlitebnu s farou, provozovali vlastní školu a zajišťovali živobytí pro pastora i učitele a jejich rodiny. Další evangelický sbor vznikl v nedalekých Chlebích a na Nymbursku ještě v Hořátku. V rodinách „helvítských odpadlíků“ se jako nejcennější rodové památky namísto katolických zlatých křížků a mariánských medailonků opatrovaly a z generace na generaci předávaly staré českobratrské tisky Kralické bible nebo evangelické bible Melantrichovy, kalvínské tolary s Janem Husem a zlaté mince s milovaným císařem Josefem II. Osvíceného panovníka uctívali za to, že jim umožnil provozování soukromých bohoslužeb v kalvínském nebo luteránském duchu. Odmítali výzdobu kostelů a velkolepé oslavy svatých včetně kultu Panny Marie.

V polovině předminulého století se zájem místních i přespolních evangelíků pod vedením vlastneckého pastora Samuela z Tardy soustředil především na dokončení stavby druhé zděné modlitebny v Bošíně. Ta měla nahradit provizorní dřevěnou stavbu z počátečního období sboru.

Je pozoruhodné, že ve Mcelích se k tolerovnému evangelictví do poloviny předminulého století přihlásilo daleko méně osadníků než v sousedních obcích Sovenicích, Bošíně, Mečíři, Jíkvi, Seleticích a Doubravanech. Během prvních slav-

nostních přihlášek roku 1782 si netroufl nikdo, zatímco v malém Mečírí to bylo 16 osob, v Bošíně 13 a v Sovenicích 7 v čele s velkými sedláky. O pár let později se ze Mcel do bošínského sboru přihlásil pouze chalupník Václav Petrtýl s rodinou a kovář Jiří Koch se třemi syny, manželka ale zůstala katoličkou. Podstatnou roli přitom patrně nehrály ani tak rozdíly v přístupu k reformační tradici, ale spíše ekonomické obavy a ohledy na postoje nadřazené vrchnosti a jejich úředníků. Např. rodina Šmídů se k přestupu odhodlala až poté, co se konečně v roce 1824 dočkala vrchnostenského potvrzení již provedené výměny chalupy čp. 29 za výhodnější Čejkův půlstatek čp. 9.

V základní rovině občanských práv sice evangelíci získali stejné možnosti, ale na zákonné zrovnoprávnění s katolíky si museli počkat až do roku 1861 a i potom ještě měla katolická státní církev přednostní postavení až do roku 1918. Snahou pragmatického císaře a jeho úředníků totiž nebylo zrovnoprávnění menšinových evangelíků, ale pouze účelová snaha neztratit přehnaným dozorem nad „dušemi“ poddaných jejich „těla“, nezbytná pro zajištění základních potřeb státu: placení daní a službu v armádě. Vybrané evangelické církve proto byly státem pouze tolerovány jako soukromá sdružení, která se nesměla veřejně projevovat. To se týkalo nejen zákazu používání zvonů, budování vchodů do modliteben z veřejného prostranství, ale také prodeje a šíření nekatolických knih a tiskovin. Přednostní pozice státní katolické církve nesměla být ničím narušována.

Proto nás nesmí překvapit, že si mladý mcelský farář ještě roku 1832 vysloužil pochvalu z konsistoře za to, že zabavil dvěma řemeslnickým tovaryšům 28 českých nekatolických biblí, dovezených z ciziny. Původní josefínské povolení dovozu nekatolických biblí z ciziny totiž bylo roku 1806 zrušeno, a tak byl farářův postup sice poněkud netolerantní, ale jinak zákonný. Agilní správce mcelské farnosti na sebe upoznil i dalšími poněkud již zpozdilými rekatolizačními snahami. V nábožensky poměrně vlažné polabské vesnici, ovlivněné dozvuky evangelické tradice, začal totiž ve snaze o obnovu katolické zbožnosti po roce 1820 za podpory rychtáře Kocha uplatňovat rekatolizační instrumenty z barokní éry (okázalá procesí s poskytováním odpustků, pečlivá výzdoba kostelního interiéru, umístění soch sv. Jana Nepomuckého na návších farních obcí).

Patent císaře Josefa II. o náboženské toleranci zlepšil i předchozí možnosti pro to, aby se ve Mcelích usídlilo i několik rodin podnikavých Židů. Od roku 1793 tam žila rodina kramáře Pollaka a rodina podomního obchodníka Chitze. Roku 1825 přichází z Dětenic nový nájemce panské palírný, výčepu a draslárny (výroby potaše z dřevě-

ného popela) Izák Nohel s rodinou a usazuje se v nové panské vinopalně na návsi. Po roce 1820 si Pollakové v pronajaté části domu kupce Jana Petrtýla přímo proti faře otevírají koloniál a provozují sklenářskou živnost.

V polovině předminulého století tak žilo ve Mcelích ve stovce popisných čísel 564 katolíků, 24 evangelíků a 12 izraelitů. Tím byla narušována předchozí náboženská jednodušnost.

K oživení duchovních aktivit v obci ještě před zázračnými událostmi výrazně přispěla jedna událost. Byl to malý požár v kostele 19. srpna 1834. Od nezhasené svíčky po ranní mši ohořel postranní oltář sv. Anny natolik, že musel být na čas nahrazen křížem a posléze novým oltářem Panny Marie Růžencové. Oheň zničil kostelní lustr a jeden obraz ze souboru křížové cesty. Poškozeny byly i varhany na dřevěném patře krucht, jež byla blíž k oltáři, protože kostelní loď ještě nebyla prodloužena o západní přístavbu. Varhany byly natolik poškozeny, že musely být roku 1836 nahrazeny novými.

Při požáru kupodivu zůstala neporušena malá dřevěná soška Madony, umístěná ve skleněné vitríně na stěně mezi zničeným oltářem a varhanní kruchtou. Skla v severním okně nad vitrínou přitom popraskala. Proto se začalo mluvit o zázraku a uvedená barevná soška Panny Marie Mcelské se stala předmětem zvýšeného zájmu věřících, nejen z farnosti.

Nevíme, kdy byla tato lidová dřevorezba Bohorodičky s korunou a žezlem Nebeské královny, držící na levé dlani malého Ježíška, v kostele umístěna. První doklad máme až z roku 1783, kdy se její cenné votivní (děkovné) mince a šperky poprvé staly předmětem svatokrádežného zájmu zlodějů. Madona totiž byla již dříve v kostele uctívána a obdarována prosebnými či děkovnými mincemi a šperky.

Podruhé byla okradena roku 1830. Roku 1859 se dokonce z prodeje 12 votivních mincí Madony uhradila část nových kněžských rouch. Při krádeži v kostele roku 1991 bohužel nevratně zmizela z dlaně Madony miniaturní postava Jezulátka. Teprve pak se s údivem zjistilo, že socha nebyla ani fotograficky zdokumentována. Proto byla přemístěna na faru a nyní se nachází v bezpečí depozitáře litoměřického biskupství. V prosklené kostelní vitríně místo ní najdete barevnou fotografii.

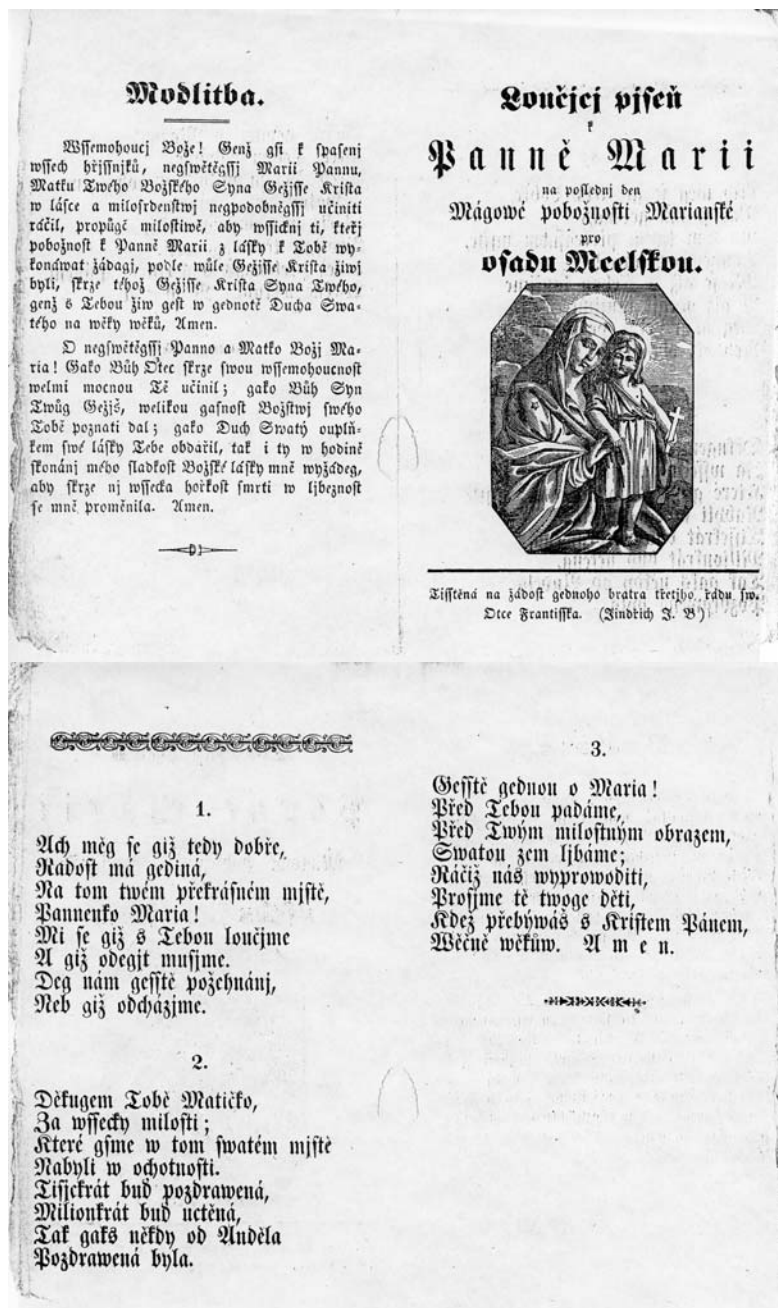
Podle výrazu plastiky a uměleckého zpracování s absencí expresivních prvků lze usuzovat, že nepatří mezi barokní tvorbu z poloviny 18. století, ale její vznik je možno předpokládat v předchozím období, patrně brzy po obnově kostela v polovině 17. století. Kostelní okno nad vitrínou bylo při přestavbě roku 1930 osazeno barevnou vitráží s postavou Madony na měsíčním srpku (Immaculata-

Neposkvrněné početí) podle návrhu malíře Cyrila Boudy.

Osobnost Kristovy matky jako prosté ženy z lidu a přitom slavné Bohorodičky a Nebeské královny zaujímala mimořádné místo ve stupnici hodnot a morálních autorit evropské společnosti již od nástupu křesťanství. Vyhroceným projevem lidové mystiky byla četná mariánská zjevení, spojovaná se zázraky. Z nich byly papežským úřadem dosud uznány pouze francouzské Lurdy z roku 1858 a nedávno i portugalská Fatima z roku 1917. Dalších osm zjevení z let 1830–1933 bylo uznáno místními biskupy nebo bylo církevními představiteli tolerováno. Značné množství mariánských zjevení či vidění však nebylo uznáno ani tolerováno. Mnohá z nich byla úředně potlačována, protože byla pojímána jako nezvládnuté a společensky obtížné projevy lidské fantazie, citové frustrace pubertální mládeže, psychické úchytky a jednání pod vlivem halucinogenních látek či psychické manipulace s labilními jedinci. Mezi nepřijatá zjevení se řadí i téměř zapomenuté vidění tří mcelských děvčátek z roku 1849.

Vše se tehdy točilo kolem tří dívek ve stáří 12, 11 a 9 let. Nacházely se tedy ve věkové kategorii, na kterou se podle dobových zákonů a společenských norem vztahovala vzdělávací povinnost od 6 do 12 let a částečná trestní odpovědnost od 8 do 14 let. Dosažení dospělosti v 15 letech bylo spojeno s plnou odpovědností, ale právní způsobilost pro uzavírání sňatků a přebírání majetku nastávala až dosažením plnoletosti ve 24 letech.

Obě starší dívky byly psychicky traumatizované úmrtím matky a měly shodné jméno Františka. Nejstarší z nich Františka Plachá byla hodnocena jako přívětivá, inteligentní, vnímavá a velice vcítivá. Narodila se roku 1837 v největším celolánovém statku čp. 25, v němž od roku 1665 hospodařili potomci starého rodu Petrtýlů, pocházejícího z Dětenic. František Petrtýl roku 1826 po dovršení plnoletosti ve 24 letech převzal statek od otce Jiřího a vzal si za ženu stejně starou Annu Beránkovou, dceru chalupníka z Rostkova u Mnichova Hradiště. Svatební obřad se konal

Dobový tisk s modlitbou k Panně Marii Mcelské

v osenickém kostele, protože nevěstin bratr Václav byl od roku 1818 farářem na této hlavní faře dětenického panství a mladší sestru tím náležitě zabezpečil. Po roce se novomanželům narodila dědička gruntu Anna, ale po dalším roce mladý hospodář náhle umírá na horkou nemoc.

Vdovu však zanechal s outěžkem, proto byl za pomoci bratra faráře a s přispěním panských úředníků na jeho místo rychle zaopatřen nový manžel a hospodář pro velký sirotčí grunt. Byl jím teprve sedmnáctiletý Jiří Plachý, syn chalupníka z Vestce z poděbradského panství královské komory. Jeho matkou byla říšská Němka Kateřina Linger z Köningu. Při tomto sňatku došlo k poru-

šení hned několika zvyklostí. Vedle tradičního obyčejně ročního smutku to byl požadavek, aby se vdova znovu vdávala nejdříve po 6 měsících, a pokud byla těhotná, tak až po porodu. K tomu bylo třeba stihnout trojí povinné ohlášky v měsíci před svatbou, nebo si vyžádat úřední souhlas mít je jednou za třikrát. Přes to všechno se podařilo provdat mladou těhotnou vdovu do šesti měsíců od úmrtí hospodáře a přitom ještě měsíc před narozením pohrobka Kateřiny.

Velký sirotčí statek byl poslední nerozdělený z 5 lánových gruntů ve vsi a patřilo k němu 21 ha polí a 2 ha luk. Plachý tam mohl hospodařit jménem sirotka a zákonné dědičky Anny Petrtýlové až do její zletilosti roku 1850 a pak měl nárok na odměnu a výměnek. K osobnímu zájmu faráře Beránka se tak přidružil i zájem panského úřadu, protože do zrušení poddanství byl největší grunt ve vsi ostře sledovaným zdrojem potažní i pěší roboty, státní daně a církevního desátku. Vedle Františky porodila vdova Plachému ještě 4 děti, z nichž přežila pouze starší Marie. Dva chlapci zemřeli brzy na psotník a další dcera hned po narození. Nedlouho po sedmém porodu roku 1840 umírá Plachému žena na zápal plic v 37 letech.

O pět let později dochází na statku k několika významným událostem. Nejprve na konci června 1845 značně vyhořel, ale vyplacená pojistka od solidní terstské pojišťovny Riunione Adriatica di Sicurta umožnila rychlou obnovu. Proto se již v polovině července 1845 mohla celkem nerušeně v Osenicích vdávat osmnáctiletá dědička Anna Petrtýlová. Věrnost až do smrti slibovala poněkud obstarožnímu, leč movitému mládenci – osmatřicetiletému mlynáři Tobiáši Horáčkovi z městečka Střevač na panství Veliš-Vokšice. Zprostředkování faráře Beránka dokazuje mimo jiné to, že se slavná svatba nekonala proti zvyklostem z domu nevěsty, ale byla vypravena z osenické fary. Tam byla rovněž sepsána svatební smlouva, v níž velebný pán zastupoval nezletilou nevěstu a bedlivě dohlížel na její práva. Jednalo se totiž o značné majetky. Ženich přebíral od otce mlýn s hospodářstvím a ještě další chalupnické hospodářství ve Střevači a nezletilé nevěstě měl připadnout největší selský statek ve Mcelích v hodnotě ženichova mlýna.

Pět let po smrti ženy se Jiří Plachý, hospodářcí nadále se dvěma vlastními a dvěma nevlastními dcerami ve Mcelích na velkém sirotčím statku čp. 25, oženil podruhé. Ve věku 34 let si v září 1845 bral chudou, leč svěží devatenáctiletou Annu Rybínovou. Ta pocházela z nedalekých Pojed na rožďalovickém panství a již řadu let žila s rodiči a četnými sourozenci v malém domku na mcelské návsi. Poněkud nezvyklé bylo, že nevěsta pocházela z evangelické rodiny a musela se zřici víry svých

předků, což tehdy nebývalo běžné. Výhodná nabídka hospodyně na statku to nejspíše překonala.

Z prvního manželství Plachého se sestrou osenického faráře Beránka přežily kojenecké nemoci jen dvě sestry, starší Marie a mladší Františka. Ta

Zobrazení dívek s p. Marií a siluertou Mcel na letáčku z roku 1892

byla ve Mcelích jednou z akterek zázračného příběhu. Přitom musela být ovlivněna tím, že již ve třech letech přišla o matku a v osmi získala mladou macechu, o kterou se otec patrně zajímal víc než o dcery z předchozího manželství. Macecha přitom pocházela z duchovně odlišného evangelického prostředí. Ve velkém statku tedy s malou Františkou žili vesměs cizí lidé a možnost útěchy u vlastních prarodičů byla nedostupná, protože žili ve vzdáleném Rostkově u Mnichova Hradiště a Vestci na Poděbradsku. Před smutnou realitou se proto traumatizované děvče nejspíše uchýlovalo v modlitbách k mrtvé mamince a vítalo i občasné návštěvy u přívětivého a chápavého strýce na osenické faře.

Druhá z trojice dívek Františka Fryčová (její příjmení se vyskytuje i v podobě Fričová) se narodila v Jíkvi roku 1838 jako osmé dítě starších rodičů. Žili tam v malém domku a obdělávali pronajatý hektar panského pole s kouskem louky. Malé hospodářství stačilo stěží uživit početnou rodinu a ještě muselo zbytná nájem. Na koupi domku si

přítom Fryčovi museli vzít hypotéku. Nedlouho před tím žila početná rodina Fryčů v panském ovčíně ve Mcelích, kde byl Josef Fryč do svých 35 let zaměstnán jako mistr ovčácký. Jeho otec František tam předtím působil rovněž jako vrchní ovčák neboli polní mistr. Povolání panského ovčáka bylo tehdy dosti vážené a dobře placené. Proto nemůže překvapit, že se Josef Fryč oženil s Barborou, dcerou půlsedláka Vecky z Dětenic. Důvody poměrně předčasného odchodu početné rodiny ze mcelského ovčina na malé hospodářství v Jíkvě nejsou známy. Mohly to ovlivnit začínající souchotiny, na které Josef Fryč roku 1852 ve věku 52 let zemřel, nebo to způsobilo epidemické onemocnění ovcí a koz, které si roku 1832 v mcelském ovčíně vynutilo likvidaci tisícíhlavého stáda. S obnovou jejich chovu se pak nějaký čas vyčkávalo a pro ovčáka nebyla práce. Fryčovi bydleli ve Mcelích ještě roku 1835, kdy se jim tam narodilo sedmé dítě, dcera Marie.

I po odchodu do Jíkvě Josef Fryč patrně platil ve Mcelích za váženou osobu. O tom svědčí skutečnost, že Františka, narozená již v Jíkvě, a příslušná tudíž k faře v Hrubém Jeseníku, byla křtěna ještě ve Mcelích. V matrice je zdůrazněno, že byla pojmenována po sv. Františce Římské. Protože v rodině přežil jen jeden syn jako nositel otcova jména, dostalo se až s Františkou na jméno po dědovi ovčákovi. Zajímavé rovněž bylo obsazení kmotrů. Závazky hlavní kmotry (levans) totiž na sebe brala manželka mcelského půlsedláka Maršálka a druhým kmotrem (testes) se stal koňsel a budoucí mcelský rychtář Antonín Koch. Levans tehdy přebírala nepsaný morální závazek poskytnout dítěti nezbytnou péči, pokud by ztratilo rodiče.

Když se Fryčům v Jíkvě roku 1840 narodilo ještě deváté dítě, dcera Rozárka, měla při křtu v jesenickém kostele sv. Václava oba kmotry rovněž ze Mcel, a to dceru chalupníka Kubína a movitého kupce Petrtyla. Oba svou účast potvrdili třemi křížky. K tomu všemu je možno ještě poznamenat, že u polních mistrů neboli panských ovčáků, lidí stěhovavých, zkušených a vnitřně svobodných, se často projevovaly odlišné přístupy k tehdejší státní katolické věrouce. Mohli se mezi nimi nacházet i tajní spiritisté, ovládající umění hypnózy a sugesce. Tito mimořádnými schopnostmi obdaření jedinci se ale většinou vyznačovali nejen přísnými morálními zásadami, ale i úplnou abstinencí. S tou se Josef Fryč, zejména v závěru svého života, ale ztotožnit v žádném případě nemohl. O to víc tedy mohl případně porušit obvyklé morální zásady. Podle úředních matrik byla početná rodina ovčáka Fryče katolická a jiné informace k dispozici nejsou.

Malé hospodářství nestačilo početnou rodinu uživit, a tak si Fryčovi brali ještě na byt podruhy

a v nevelkém domku se pak tísnilo i několik rodin. Starší sourozenci se proto museli rychle osamostatnit. Šest let po devátém porodu zemřela v Jíkvě Barbora Fryčová na úbytě ve věku 48 let. Otce trápily nejen souchotiny, ale patrně i ztráta váženého povolání ovčáka. Asi hledal zapomnění v hospodských neřestech, protože do roku 1847 převýšily jeho dluhy kupní cenu domku. Řada věřitelů přitom byla ze Mcel. Tehdy zakročila vrchnost jako majitel pronajatých pozemků. Většina dluhů byla uhrazena z nuceného prodeje domu s hospodářstvím a nemocný vdovec mohl mluvit o štěstí, že mu byl v domku ponechán skrovný výměnek. Zahrnoval přiděl obilí, komoru k bydlení a chlívek pro kravku.

Pro četné potomky nic nezbylo, a tak se starší děti musely při hledání obživy a bydlení postarat o mladší sourozence. Syn Josef se v Jíkvě živil zedničinou a dcera Anna tam sloužila na statku. Roku 1849 jí brzy po porodu zemřel nemanželský syn Josef. Další dcera Kateřina hledala obživu ve Mcelích. Do její péče se dostala malá Františka. Žily spolu v početné rodině obecního hrobníka Václava Vokála v malém domku čp. 49 na návsi hned vedle stavení nevlastních evangelických prarodičů Františky Plaché. Domek Vokálových byl postaven na pozemku sousedního Koubkova půlstatku a Vokálovi za to museli Koubkovým platit nájem a ještě jim pomáhat o žních.

Kateřina Fryčová měla ještě za svobodna se synem manželů Vokálových Jiřím nemanželského syna Josefa. Teprve 11 měsíců po jeho narození se koncem roku 1848 konala svatba. Nevěstě bylo 21 a ženichovi 26 let. Další syn Vokálových Jan se v domku živil krejčovinou a v červenci 1848 se v místním kostele oženil s Annou Lonkovou, nemanželskou dcerou evangelické matky ze Mcel. S manželkou žil rovněž v malém domku rodičů. Společnou domácnost s nimi sdílela i sestra Anna Vokálová, která měla od září 1849 nemanželský outězek neboli byla jako svobodná matka v jiném stavu, což byl v té době, a zejména na vesnici značný poklesek. V malém domečku s jednou větší obytnou místností s rozměrnou pecí a menší komorou tak s desetiletou Františkou přebývalo 7 dospělých a 1 dítě.

K členům početné domácnosti Vokálových mohli mít někteří sousedé a osadníci zvláštní vztah i kvůli hrobnickému řemeslu a nemanželským vztahům.

Bez ohledu na příbuzenský poměr si malá Františka musela poskytovanou stravu a byt tvrdě odpracovat jako chůva sestřina dítěte a děvečka pro všechno. Na školu jí přitom mnoho času nezbyvalo, a tak byla téměř negramotná. Jako osmé dítě vyčerpané matky asi neměla nejpevnější zdraví, o čemž patrně svědčí méně konkrétní údaj, že

byla složité postavy. Na tom se jistě podílela i nevhodná strava a pracovní přetěžování. Později předčasně zemřela na chudokrevnost.

Trojici dívek uzavírala nejmladší Kateřina Halešová, dcera majetného sedláka z čp. 47 a rychtářova zástupce Jiřího Haleše, narozená roku 1840. Ta své starší kamarádky většinou jen napodobovala a doplňovala a v případě sporů někdy vystupovala jako prostředník. Měla prý povahu mírnou, leč soudnou a byla dost energická, protože její otec v obci něco znamenal a doma musela obstát proti třem starším bratrům a jako pomocnice při péči o mladší sestru a bratříčka.

Zázračné události se začaly odvíjet velice nenápadně jako nevinná dětská hra. Podle starého zápisu měly první vidění Fryčová s Halešovou, když společně pečovaly o čtyřletou setru Halešové Annu a ročního bratra Františka a o malého synovce Fryčové Josifka.

K první události mělo dojít devět dnů před významným svátkem Navštívení Panny Marie, což by odpovídalo 23. červnu. (Dobový údaj ale zároveň tvrdí, že k tomu došlo na sv. Prokopa ve středu 4. července 1849.) Toho dne kolem 10 hodiny dopoledne byly dívky se svěřenými mrňaty v horní části návsi na place zvaném odnepaměti Stádníště a hrály tam oblíbenou hru s kamínky.

Prostranství ještě nebylo porostlé stromy, stála tam jen stará obecní kůlna s ruční požární střídačkou a šatlavou pro tuláky a opilce. Voda z Předníku tam přitékala do bahnitého napajedla dobytka a požárního rybníčku zvaného trefně Žabánek. Velká plocha Stádníště stále sloužila jako ranní a večerní shromaždiště dobytka před odchodem na společnou pastvu a po příchodu z ní.

V nejvyšší památné části prostranství, kde se vždy osadníci scházeli, aby od rychtáře či panského drába vyslechli důležitá úřední sdělení, obec teprve nedávno postavila kamenný sokl pro litinová Boží muka na místě starého dřevěného osadního kříže.

Při hře uslyšela Fryčová jakoby za zády tichý hlas, který ji nutkavě vybízel, aby se s dětmi vydala až za velkou zahradu s rybníkem u statku čp. 18, který tehdy patřil Féřům. Doslova říkal: „Dítky, jděte za Féřovou zahradu za kostel!“

Na tato opuštěná místa u východního okraje hřbitova děti většinou samy nechodily. Zvědavost ale byla silnější, a tak se nechaly vést nejstarší Fryčovou a vydaly se tam i s mrňaty. Dostaly se tam asi přes dvůr a zahradu velkého Féřova statku. (Tehdy se přes selské dvorky obvykle dalo procházet na pozemky za humny.) Na určeném místě děti pokračovaly ve hře s kamínky. Přitom měly obě starší dívky společné vnuknutí, jako by je tichý hlas za zády vyzýval, aby se vkleče pomodli-

ly k Ježíši jako v kostele třikrát Otčenáš, třikrát Zdrávas Maria a jednou Věřím v Boha.

Při další hře pak uslyšely, jako by něco těžkého spadlo na podlahu v nedaleké Féřově stodole. Když se ohlédly, spatřily krásnou mladou paní. Společně ji později popsaly následovně: Byla prostřední postavy, podoby dospělé dívky, bílé pleť s růžovými líčky. Měla jasně zelené dlouhé šaty se zástěrkou. Kaštanové vlasy jí zdobila čelenková ozdoba z barevných pentlí, červených růží a bílé shrnuté roušky. Na krku měla červené korálky s mariánským medailonkem, tzv. matičkou. Na obou zápěstích měla stejné korálky a na nohou černé lakované střevíce a bílé punčochy s ozdobným vzorem. V pravé ruce držela bílý kapesníček a růženec se zlatým křížkem.

Silná rána a nenadálé objevení neznámé osoby děti natolik vyděsily, že se rozplakaly a Paní (takto je označována ve starém zápise) je musela utěšovat. Přitom jim říkala, aby se jí nebály, že není zlá. Při pohledu na růženec v její ruce se děti rychle uklidnily.

Je zajímavé, že toto první vidění údajně měly nejen obě starší dívky, ale reagovali na něj i jejich tři malí svěřenci. Malému Josifkovi dokonce Paní prý podala nějaký pamlsek, když ji důvěřivě nazval tetou. Malá sestřička Halešové zase doma rodičům říkala, že viděla „hrozně krásnou paní“. Ta se dětem nepředstavila, modlila se s nimi za duše v očištění a říkala: „Bože buď milostiv mě hříšnici, Pán Bůh s námi a zlé pryč“.

Pak děti vedla na hřbitov k zádušnému kříži, který byl roku 1841 postaven na místě, kam byly již roku 1817 uloženy kosti ze zrušené hřbitovní kostnice. Tam se děti s Paní opět modlily za duše v očištění a stejné modlitby potom prováděly pod hřbitovem na příkré stráni a ještě před fary. Tam se u tří kamenů modlily za zakletou duši člověka, pohřbeného prý v těchto místech. V roce 1868 tam nechal nový zámecký pán hrabě Filip Boos-Waldeck vystavět kamenný podstavec s železným krucifixem, který tam stojí dosud.

Na tomto frekventovaném místě si již děti všimli lidí, ale nikoho cizího s nimi neviděli. Od fary se pak děti na přání tajemné Paní vrátily ke kostelu a k místu prvního setkání. Tam se s nimi návštěvnice rozloučila, zavázala je přísňým slibem mlčení o sobě a 9 sdělených tajemstvích a vyzvala je, aby se po 9 dnů pětkrát denně v devíticenné skupině modlily k Bohorodičce na uvedených 4 místech v okolí hřbitova, kostela a fary. Dala jim 9 záhadných kamínek a stejný počet tajemných růží a slíbila přijít za 9 dnů na slavnost Navštívení Panny Marie.

Devítka zaujímalá i v dalším průběhu událostí úlohu magické číslice, vycházející z víry v existenci 9 kůrů andělských a na ně navazujících 9 nebes-

kých sfér v rámci středověkého uspořádání vesmíru.

Záhadná Paní se rozloučila s dětmi pozdravem S Pánem Bohem, nechala si od nich políbit ruku a postupně se jim před očima zmenšovala až zcela zmizela. Děti z toho byly vyděšené a začaly ji hledat, až si šaty v trní potrhaly. Přitom spatřily neznámého starého žebráka s bílým pláštěm přes ruku. Ten je uklidňoval a sliboval, že pokud budou plnit uložené úkoly, Paní je opět navštíví. I on se dětem ztratil na stejném místě jako záhadná žena.

Poté byla do plnění uloženého úkolu oběma dívkami zapojena i kamarádka Františka Plachá spolu s dalšími sourozenci. Paní však již podle slihu za dětmi nepřišla a dospěli ještě nějakou dobu s úsměvem pozorovali, jak děti pěstují zvláštní samomluvu, často se na pustých místech a obtížně přístupných svazích kolem hřbitova modlí, a dokonce přitom líbají hroby.

Ve vsi se začalo šuškat, že hloupé děti viděly nějaké divné zjevení, které mohlo mít i nečisté úmysly. Při tom padla i slova, že to snad mohla být samotná Panna Maria. Podivné aktivity dětí s obavami sledovali rodiče i mnozí osadníci a nabádali je, aby raději neprovokovaly mocné duchovní síly. Po čase se vše uklidnilo, děti přestaly v určeném počtu vykonávat uložené úkony, protože žádné vidění již neměly a do počátku října se už nic nestalo. Fryčová a Halešová si o záhadné Paní často s Plachou vyprávěly a chodily se občas modlit na určená místa. Františka Plachá přitom těžce nesla svou nepřítomnost u prvního vidění. Počinání dětí se zpočátku lidem jevilo jako nevinná dětská hra na setkání s neznámou krásnou paní. Podle zaznamenaného popisu prvního zjevení se nedalo zcela vyloučit, že děti mohly být ovlivněny náhodným setkáním se vznešenou komtesou z místního zámku. V něm se tehdy ještě zdržovala mladá vdova po baronu Jindřichu Wessenbergovi spolu se synem Filipem a dcerami Ernestýnou a Olgou.

Po tradičním mcelském posvícení, které se slaví vždy první neděli po sv. Václavu, a po Růžencové slavnosti (první neděle v říjnu) se Fryčové zjevila Paní stejné podoby jako prvně, ale již v červeném plášti. Došlo k tomu 2. října za přítomnosti Plaché a Halešové na místě, kde se zjevila poprvé. Nyní oslovila pouze Fryčovou, vytkla jí nedůsledné plnění předchozích pokynů a uložila dívkám další modlitby, vstup do růžencového spolku při kostele a nošení mariánského medailonku, který tehdy měla jen Fryčová. Další dvě dívky přitom spatřily jen nějaké mihotání ve vzduchu a na zemi bosé šlépěje. Neznámá Paní si i podruhé pro svá poselství zvolila mentálně i fyzicky nejubožejší dívku, jedenáctiletou Františku Fryčovou, žijící po smrti matky spolu se starší sestrou v bídném postavení bezprizorné služky v početné, chu-

dé a morálně problémové rodině mcelského hrobníka v malém domku na návsi. Tato dívka pak vystupovala v pozici jakéhosi psychicky i fyzicky labilního média. Její nerozlučnou partnerkou a přitom rivalkou se stala o rok starší, poměrně inteligentní a značně empatická Františka Plachá, žijící po smrti matky s otcem, sestrou a početnou rodinou mladé macechy na největším selském statku v obci. Kvůli evangelickým příbuzným jí údajně zpočátku byla odpírána schopnost vidění i slyšení nebeských návštěvníků, posléze se sice k tomu se značným psychickým srádáním dopracovala a poté již měla v trojici vizionárek rozhodující postavení. Stejně jako Fryčová však bez matky citově strádala. Útěchu hledala a nacházela u chápatého strýčka na hlavní faře dětenického panství ve vzdálených Osenicích. Poslední z trojice dívek, devítiletá Kateřina Halešová pocházela z většího selského hospodářství a obě kamarádky většinou jen doplňovala

Hned příští neděli byla trojice dívek přijata do farního růžencového spolku a koncem dalšího týdne obě starší požádaly pana faráře, aby jim po očištění zpovědi poskytl první svaté přijímání těla Páně při mši svaté v místním kostele sv. Václava. Bylo jim vyhověno. Tímto krokem se ale nejmladší Halešová dostala do vedlejší role, i když se všemožně snažila napodobovat jednání Fryčové. I potom byl však kontakt se zatím neidentifikovaným zjevením ještě nadlouho dopřán pouze malé chůvě Fryčové. Ta však dokázala obě kamarádky dlouho udržovat v naději, že stejná milost bude brzy dopřána i jim.

Další vidění měla Fryčová až 12. října opět v doprovodu obou dívek a na stejném místě u hřbitova po splnění uložených úkolů a svatém přijímání. Paní tehdy naznačila, že bude přicházet častěji, pokud budou dívky pilně dodržovat její předchozí pokyny k modlení na určených místech. Druhý den silně sněžilo, a dívky musely dlouho přemlouvat rodiče, aby je pustili ven. S pytli na hlavách se přesto vydaly do mrazivé vánice na hřbitov. Tam se u zádušního kříže – opět jen Fryčové – zjevila Paní, která se před sněžením schovávala pod červené paraple. Zželelo se jí promrzlých dívek a vyzvala je, aby ji následovaly do hrobníkovy domku na návsi. Tam však vešla až poté, co světnici na její výzvu, zprostředkovanou Fryčovou, kvapně opustila nejen místní židovská návštěvnice, ale všichni početní spolubydělci.

Paní se s dívkami usadila na peci a přitom se Fryčové představila jako Synáčka božího matička. Nadále si vymínila oslovení Královna nebes. Slíbila přicházet do domku častěji vždy o desáté dopoledne na čtvrt hodiny za předpokladu, že ji budou dívky poslouchat, v domě nebudou jiní lidé a místnost nebude znesvěcena návštěvami Židů.

Později po andělovi dívkám vzkázala, že ve středu a v pátek přicházet nebude, protože má v nebi mnoho modlení. Zato se od 18. října nechávala doprovázet Ježíškem a andělem, mezi nimiž pak sedávala v domku na peci.

Plaché po Fryčové vzkázala, že ji uvidí, až v její existenci uvěří i její evangeličtí spolubydlicí. Tím byli míněni rodiče nové nevlastní matky, kteří žili hned ve vedlejším domku, malé Františce zakazovali mluvit o mariánských svátostech a nelibě nesli její účast při uvedených setkáních. Přitom Plachá převyšovala Fryčovou nejen inteligencí, náboženským prožitkem, ale též původem z největšího statku a farním strýčkem. Tyto okolnosti měly velký význam i v hierarchii vztahů v rámci trojice malých vizionářek.

Nejmladší Halešová byla závislá na zprostředkování starších kamarádek, a proto se stávalo, že byla z účasti na setkáních s Paní a jejím doprovodem občas vyřazována. Ale i Plaché ještě nějaký čas trvalo, než mohla být při účasti na vidění rovnocennou partnerkou Fryčové. Ta jí od Paní předávala vzkazy v tom smyslu, že se musí kvůli evangelickým příbuzným k dané milosti protřpět.

Na 16 říjnových setkáních s nebeskými návštěvníky jí tak byla účast odepřena, a teprve v pátek 26. října večer při společném modlení na hřbitově mohla s družkami spatřit na noční obloze pod úplňkem klečící a žehnající Madonu s doprovodem. Neukojená psychika nakonec zapracovala, „oko duchovní proniklo skrze oko tělesné“ a traumatizovaná dívka se začala postupně zapojovat do vidění a přebírat iniciativu od Fryčové. Poslední říjnový den jí andělský posel slavnostně sdělil, že od dalšího dne jí bude dopřána milost komunikace s nebešťany při pravidelné návštěvě v domku. To se sice splnilo, ale během 7 dalších setkání jí byla daná milost ještě odepřena. Takže z celkového počtu 36 zaznamenaných setkání s Paní během října a listopadu mohla být Plachá plně účastna jen na 12 a z toho 2 měla později sama u strýce na osenické faře.

Zvěsti o zázračném zjevování se rychle roznesly po okolí a od prvního listopadového svátku Všech svatých denně přicházely k domku zástupy zbožných poutníků i zvědavců. Trávily na malém dvorku i před domem na prostorné návsi drahý čas při modlitbách a zpěvu nábožných písní.

Uvnitř byl z podnětu Paní dívkami již 20. října vybudován domácí oltářík, u něhož početní členové hrobníkoví rodiny v roli pečlivých opatrovníků přijímali peněžitě i naturální dárky. Nabízeli za ně zjevením dotýkané papírové růže, svíčky, svaté obrázky a tištěné modlitby. Přitom však odmítali tehdy značně rozšířené nouzové papírové peněžití poukázky a potvrzenky nevalné kvality, zvané lidově mūrky.

Vydávali je obchodníci a živnostníci ve městech místo nedostatkových stříbrných mincí, které si lidé v nejistých revolučních časech raději schovávali doma. Stát proto musel tolerovat nejen stříhání papírových zlatek na čtvrtky, ale i vydávání náhradních platidel soukromníky. Za tyto papírové nouzovky ručil pouze jejich vydavatel a proplácel je většinou zbožím pouze ve vzdáleném místě vydání (Dobruška, Jičín, Mladá Boleslav, Nymburk, Poděbrady). Tím byly pro vesničany dosti nepraktické, neměli k nim důvěru, a proto je i mcelský hrobník odmítal a zdůvodňoval to tvrzením, že je v nebi nepřijímají.

Žádným jiným dárkem však již obyvatelé domku jménem nebeských návštěvníků nepohrdli a vše pro ně pečlivě přebírali.

Začalo hrozit, že by doba setkávání dívek s nebeskými návštěvníky v domku na návsi mohla kolidovat s průběhem mši v místním kostele. Proto se v neděli a ve svátek návštěvy nebešťanů konaly již o deváté a Paní na ně přicházela v šatech barvy nebeské modři, zatímco ve všední dny nosila šaty červené. Tvář měla tak zářivou, že se jí vyvolené dívky nemohly dívat do očí. Z doteku jejich rukou usuzovaly, že je měla hebké a teplé jako mají lidé.

Ježíšek byl velikosti tříletého dítěte s bělavými, dozadu sčesanými vlásky s koncovými kudrnami. Na hlavě měl zelenou trnovou korunu, kterou si při modlení odkládal. Nosil přepásaný oděv stejné barvy jako Paní, v ruce držel zlatý růženec, někdy měl zlaté střevíčky, jindy byl bosý.

Anděl byl vyšší postavy než Ježíšek, bělavé vlasy s koncovými kudrnami měl sčesané do strany na pěšinku a nosil dlouhé přepásané roucho se zapínáním vzadu na háčky. Nebeští návštěvníci se po příchodu dlouze s dívkami modlili u domácího oltáře stejným způsobem, jako se modlí věřící s knězem v kostele, a pak spolu seděli na lavici u pece a důvěrně si povídali. Pro citově vyprahlé dívky, zejména pro obě starší bez matky, to musel být balzám na duši. Paní je hezky oslovovala, byla k nim vždy laskavá, a proto se děvčata na setkání vždy velmi těšila.

Stovky návštěvníků byly rovněž dobrodiním pro mnohé místní i přesporní živnostníky a podnikavce. Na své si přicházeli zejména pekaři, řezníci, cukráři, hostinští, vinopalníci a samozřejmě rozliční kramáři. Ospalá ves se šesti sty obyvateli doslova praskala ve švech jakoby prožívala permanentní pouť spolu s velkým jarmarkem. Nymburský komisař finanční stráže Josef Němec k tomu ve zprávě do Národních novin poznamenal, že „chybí už jen jarmareční zpěvohry o tom všem a Mčele budou šťastnější, než kdyby tam okresní auřad přišel“. Narychlo byly proto otevírány provizorní výčepy a budovány prodejní stánky.

Rovněž se začaly organizovat sbírky na stavbu mariánské kaple, a je celkem pochopitelné, že mezi prvními dárci figurovali oba místní židovští

podnikatelé, kupec a sklenář Filip Pollak a lihovarník a výčepník Eliáš Nohel, s tehdy nemalou sumou 100 zlatých v nedostatkových stříbrných mincích.

Pollak tehdy měl svůj koloniál a sklenářskou dílnu v domě kupce Jana Petrtyla v čp. 75 naproti faře. Majitel domu byl bratrem zemřelého hospodáře ze statku v čp. 25 a uvedený dům mu byl postaven v rámci dědického vypořádání. V době zázračných událostí tam byl pohotově otevřen výčep, který byl vrchnostenským úřadem narychlo povolen jako výdejna panského dětenického piva. Pod stejným označením byla nová hospoda roku 1850 schválena i okresním úřadem, a to i přesto, že představenstvo obce bylo proti z důvodů nevhodné blízkosti fary a kostela. Majitel domu proti tomu ale předložil písemný souhlas faráře Rennera a petici s podpisy mnoha vážených sousedů i běžných osadníků. Nově zvolený starosta Koch k tomu do kroniky výstižně poznamenal, že si pan farář již nemá právo někdy příště stěžovat, až mu ochlastové budou křičet pod okny.

S růstem zájmu veřejnosti o zázračné události se však stále častěji a důrazněji ozývaly kritické hlasy, vyčítající vrchnostenským, státním i církevním úřadům nezáměr o uvedenou záležitost. Přitom si notné polínko přiložila i Božena Němcová s manželem Josefem, jejichž rodina bydlela v Nymburce od července 1848 do února 1850.

Němec přinášel domů podrobné zprávy z četných pochůzek po vsích v roli obávaného komisaře finanční stráže, k němuž se opatrní sedláci chovali jako kdysi k výběřcím daní.

Paní spisovatelka, která si v dopisech přátelům stěžovala na uzavřenost a zpanštilost polabských venkovanů, zajížděla spíše jen na okolní evangelické fary, patrně navštívila i vlasteneckého pastora Samuela z Tardy v blízkém Bošíně. Její návštěva ve Mcelích není doložena, nemůžeme ji sice ani vyloučit, spíše však do naší obce zavítal jako úřední osoba její muž.

Manželé Němcovi dávali nejen při posuzování mcelských událostí až příliš najevo své volno-myšlenkářské a protikatolické postoje. To se projevovalo i ve zprávách, které anonymně nebo pod značkou N. N. či Kašpar posílali Karlu Havlíčkovi do opozičních pražských Národních novin. Přitom si vyřizovali osobní účty s vlasteneckým nymburským děkanem a vikářem (školním inspektorem) Antonínem Zychem.

Ten se podobně jako jemu podřízený mcelský farář držel stranou a události pouze sledoval. Farář Josef Alois Renner na to vše nebyl sám, část povinností mohl přenášet na mladého, zbožného a v obci oblíbeného kostelníka Josefa Baldu, jinak mistra kolářského z čp. 21. Ten pozoruhodné události bedlivě sledoval a podrobně o nich pana faráře informoval.

V novinách byla mcelskému vidění věnována značná pozornost; autorství Josefa Němce u četných anonymních zpráv, označených „z Bole-slavska“ nebo „z okolí Mcelského“, mohlo být jen částečné. Psalo se v nich o jezuitských kejklech, rouhavém podvodu, nezájmu úřadů o jeho vyšetření a požadovalo se vypátrání a potrestání původců.

Z druhé strany se též vyskytovaly výhrady, že si děti přisvojují roli kněze jako povoláního prostředníka mezi lidmi a bohem, a tím tupí víru. S tím zase polemizovaly hlasy, že i hloupé selské děti mohou být vyvoleny jako nezkažení hlasatelé božího poselství.

Došlo i k fyzickému napadení dívek při jejich pravidelném obchůzkovém modlení kolem hřbitova. Nějaký zakuklenec je tam přepadl, zmlátil a prohnal roštím, takže se vrátily s modřinami a potřhanými oděvy.

Za této situace byla počátkem listopadu nebeskými návštěvníky na děti seslána svatá nemoc ve formě téměř každodenních večerních vyčerpávajících záchvatů, při nichž se dívky s údajnými bolestmi v břiše bez hlesu svíjely na zemi. Tyto projevy byly zprvu kratší, ale brzy se ustálily na době dvou hodin. Již 3. listopadu zvěstoval Ježíšek Fryčové a Halešové, že jim nastane utrpení, aby se úplně očistily a obětovaly za hříchy duší v očistci, žijících bezvěrců a jinověrců i za omilostnění Plaché. Ta se opět i do této nemoci mohla zapojit až později, aby se tak protřpěla k největší poctě, již bylo dovolení sedět po boku nebeských návštěvníků na peci.

Záchvaty dívek obvykle propukaly za přítomnosti mnoha diváků během večerních lidových pobožností v malém domku Vokálových. Pečliví opatrovníci při tom dívkám na kouscích homolového cukru podávali žaludeční hoffmannské kapky, aby zmírnili jejich utrpení. To byl dříve velice oblíbený a rozšířený domácí prostředek proti nevolnosti, nadýmání i jiným potížím s obsahem čistého lihu a narkotizačního éteru. Vyráběl a prodával ho i místní židovský kupec Pollak. Se souhlasem Královny nebes a ke cti 9 kůrů andělských si dívky brzy vymohly zvýšení podávaných dávek ze tří na devět kapek.

Protože jejich pravidelné večerní záchvaty začaly připomínat obávanou posedlost zlými duchy, povolali ustrašení rodiče a opatrovníci k dětem pana faráře Rennera. Ten se sice zpočátku zdráhal, ale nakonec jim vyhověl. Předtím i potom události pouze sledoval prostřednictvím kostelníka Baldu a poněkud alibisticky o nich informoval své nadřízené: hlavního faráře na dětenickém panství, osenického děkana Beránka, nymburského děkana a školního inspektora Zycha a posléze i litoměřického biskupa Hilleho. V uvedené fázi zje-

vování však místní farář patrně propásl poslední možnost pro poskytnutí přiměřeného a citlivého duchovního vedení a korigování narůstajících hysterických projevů sebestředných, všemi obdivovaných a osudem již značně frustrovaných pubertálních vizionářek. Kněz pouze mlčky sledoval jejich sebestředné a značně již teatrální scény. Během nich dívky ukládaly imaginárního anděla ke spánku a pak se dlouho bez hlesu svíjely na podlaze, aby tak údajně z popudu nebeských návštěvníků trpěly za duše v očistci včetně mnohých bezvěrců a jinověrců. Farář byl svědkem i dívkami požadovaného závěrečného podávání zklidňujících kapek a při odchodu pouze dívky napomenul, aby pilně vykonávaly požadavky vyšší moci. Správce mcelské farnosti byl rychlým sledem událostí zaskočen a do značné míry paralyzován. Dalo by se říci, že k tomu svými předchozími zpozdilými rekatolizačním snahami zčásti přispěl.

Pádny důkaz existence zázračných zjevení však stále chyběl. Dívky proto neustále prosily nebeské návštěvníky o jeho poskytnutí. Místo toho mohly pochybovačům nabídnout opět jen další vidění, které měly na noční obloze po večerních záchvatech. Tak např. tam viděly tři rakve nebo tři ohnivé sloupy. Tento úkaz byl ve Mcelích skutečně pozorován jako mimořádné zrcadlení polární záře vlivem změn sluneční aktivity již 7. ledna 1831. Do obecní kroniky o tom byl učiněn následující zápis: „V 6 hodin večír byla na obloze taková jasnost, ale přibledla, a okolo 9 hodin to bylo jakoby celá půlnoční strana v ohni stála a blíž k vejchodu byly takový 3 sloupy od zdůly jako dejm a nahoru roztrpený jako metly. Dále k západní straně byla okulacená jasnost jakoby kus ohnivý hory vyvstalo, ale z jednoho do druhého ta jasnost sahala.“

K zajímavému jevu došlo v pondělí 19. listopadu, když byly před obvyklým dopoledním příchodem nebešťanů domek, dvorek i náves zaplněny davy poutníků a zvědavců. Dívky se modlily na peci a při tom na cihle, kde vždy sedávala Paní, náhle vyprýstila „tekutina rozmanité vůně, spíše oleji podobná“. Když ji dvakrát utřeli, objevila se v takovém množství, že se dala nabrat na lžici a stékala po peci. Dav zachvátilo zbožné vytržení, ale v tom okamžiku ohlásily dívky příchod Paní s doprovodem, a lidé museli rychle odejít. Po návratu spatřili, že na místě, „kde tekutinu viděti bylo, mihaly se nyní hvězdičky“. Vše bylo oznámeno faráři a svědecky zaznamenáno. Ve stejnou dobu spatřili dva vozkové, jedoucí s povozy ze mcelské cihelny, nad Viničným návrším se zámkem, a zejména nad místem prvního vidění dívek neobyčejně jasnou záři.

Žádná z pozoruhodných událostí se však k značnému zklamání všech zúčastněných již nikdy neopakovala. Zasloužily se o to asi kritické hlasy, kte-

ré odmítaly zázračnou podstatu a tvrdily, že olej či jiná tekutina mohly být umístěny pod uvolněnou cihlou v peci tak, aby při zatlačení vytékaly. Světélkování zase mohlo být vyvoláno hořícím lihem nebo samovolným vznícením výparů lihoéterové směsi hoffmannských kapek. Rovněž uvedená záře mohla být za mrazivého rána tehdejší předčasné zimy způsobena východem slunce nad jihovýchodním obzorem. To však by připadalo v úvahu pouze při pohledu z Hájů, ale jsou to jen dohady, protože nevíme, odkud vozkové záři pozorovali.

I po uvedeném sporném důkazu pokračovaly dopolední návštěvy nebešťanů u dívek v domku na návsi a večerní projevy jejich seslané nemoci. To se však již schylovalo k prvnímu úřednímu zákroku. Četné protesty v tisku a stížnosti na nezájem úřadů konečně pohnuly krajské úředníky v Mladé Boleslavi k pokynu na správu panství, aby celou věc prošetřila, zejména z hlediska nepovoleného shromažďování a nezdaněného podnikání.

Tak se až 21. listopadu do Mcel dostavila inspekce vrchnostenského direktora Králíka a s ním i panského písaře z Dětenic. Nebyli z toho vůbec nadšeni, protože s veřejným úřadováním pomalu končili a připravovali se na předání správní agendy státním úředníkům podkrajského úřadu do Nymburka. Na faře příliš nepořídili, protože farář Renner požadoval povolení k šetření od biskupa a odvolával se na nymburského děkana a vikáře Zycha. Proto jen za účasti rychtáře Kocha úředníci pouze přenesli oltář z domku Vokálových do kostela, zakázali konání pobožností mimo kostel, podávání hoffmannských kapek dětem, nařídili rozdělení dívek a raději rychle odjeli. A nezajímalo je, že se dívky těsně před jejich příchodem bez ohledu na sníh a mráz na pokyn Paní údajně samy vydaly na dlouhé putování a došly až někam mezi Dětenice a Libáň. Tam se ve volné přírodě prý účastnily jakéhosi pohřbu své přítelkyně, při jehož líčení použily i motivy ze známé pohádky o Sněhurce. Večer je přivezli do Mcel příbuzní z Dětenic na voze zabalené v peřinách.

Zatímco Fryčová byla na čas poslána k otci do Jíkve, putovala Plachá ke strýci faráři Beránkovi do Osenic, kde byl kostel pro nedaleké středisko dětenického panství. Fryčová předtím údajně nebyla s otcem v bezprostředním kontaktu. To však neznamená, že jim případně nemohla být ovlivňována. Farář Václav Beránek sice měl u vrchnosti a jejího úřadu značný vliv, ale přeci jen si nejprve chtěl zjistit situaci.

Když mu vrchnostenský direktor vzkázal, že již nehodlá v celé záležitosti nic podnikat, náležitě svou neteř pod hrozbou božího trestu vyzpovídal za přítomnosti svého kaplana Jana Kořínka a libáňského kaplana Antonína Nováka. Malá

Františka ho s nevinou dětskou důvěřivostí odzbrojila tvrzením, že za pravdu přece bůh netrestá. Poté jí na půdě osenické fary umožnil, aby se u provizorního domácího oltáře dvakrát sama setkala s Paní a jejím doprovodem a po večerech za účasti širokého publika předváděla dvouhodinové večerní záchvaty.

Při projevech seslané nemoci ji strýc s mnoha lidmi bedlivě sledoval a nechal vše podrobně zaznamenat. Zpočátku dívka cítila mrazení po celém těle a stáčela se do klubička. Pak jí začaly bolesti v břiše a šířily se po těle. Nejvíce si stěžovala na bolesti u srdce, přičemž pronikavě hekala a prosila, aby jí lidé ulehčili přikládáním rukou. Sama si je tiskla na srdce. Mysl měla přitom zcela jasnou a klidnou a dokázala rozumně strýci i jeho kaplanovi odpovídat na dotazy a korigovat i zpěv nábožných písní. Tvrdila, že při bolestech rozmlouvá s Ježíškem, kterého viděla sedět na zlatém stolci, obklopeném andělskými kůry.

Při tom se dívce podařilo obrátit na víru svého příbuzného panského myslivce Fencla, když ho nechala zavolat a pak ho postrašila líčením zlého ducha, který ho údajně doprovázel. Měl podobu malého hošíka, porostlého černými chlupy s psí hlavou, vyvalenýma očima, ohnivými zuby a čertovskými růžky, drápy a kopyty.

Po úředním zákroku příliv poutníků a zvědavců do Mcel zesílil bez ohledu na velké mrazy a sníh. Již tehdy u nás platilo, že úřední zákaz je nejlepší reklamou. Horliví kaplani a kněží na penzi z Rožďalovic, Libáně a Nymburka a někteří jim tehdy podřízení učitelé organizovali církevní procese a výlety školní mládeže i ze vzdálených obcí. Při tom se vůči světským úřadům zaštiťovali tvrzením, že se pouze „chtějí dobrat pravdy a že Pán Bůh přece nemá v těchto konstitučních časech vůbec zapotřebí dělat zázraky“.

V novinách si ostrou kritiku ze strany manželů Němcových vysloužil zejména penzionovaný nymburský kaplan Voháňka, který dívkám prý poslal protireformační jezuitskou modlitební knihu z poloviny 17. století a školním dětem v Nymburce rozdával přívěsky od Panny Marie Mcelské a při tom tvrdil, že je ochrání od všelikých bolestí. Kaplan Vojtěchovský z Rožďalovic byl zase v tisku označen za spolutvůrce nepovedeného zázraku a jezuitských kejklů.

Netrvalo proto dlouho, a dívky se na příkaz Paní a se souhlasem osenického i mcelského faráře v sobotu 1. prosince opět sešly v domku na mcelské návsi, obnovily oltář i předchozí ceremonie. Následující první adventní neděli se jim však zjevila Paní naposledy a poté jim už pouze posílala pokyny po andělovi.

Celkem se dívkám v období od 2. října do 2. prosince zjevila Královna nebes 36krát. V tom jsou

zahrnuta i vidění, která měla Plachá v Osenicích a Fryčová v Jíkvi během jejich krátkého odloučení po prvním úředním zákroku.

Záchvaty zázračné nemoci se u dívek po skončení zjevování Paní začaly projevovat před zraký mnoha poutníků a návštěvníků nejen večer. Dokonce i třikrát denně se dívky nechávaly vynášet na náves, kde se na sněhu a mrazu před zraký davů svijely a padaly do mdlob. Lidé se přitom dostávali do nábožného vytržení. Rodina hrobníka při tom zajišťovala prodej obrázků svatých, modliteb, papírových růží, svíček, vosku z nich a dokonce i svatého oleje, údajně vyteklého z pece. Sled lidových pobožností však byl stále více narušován výstřední aktivitou dívek. Tehdy se již dívky zřetelně dostávaly do vleku nekontrolovaného sebestředného předvádění.

V polovině prosince to došlo tak daleko, že dívky dokonce odmítly jít kvůli náledí na ranní mši do kostela a mezi mnoha lidmi konaly nápodobu kostelní pobožnosti doma. Tyto obrády provozovaly v domku i večer a potom se s lidmi chodily před půlnocí modlit před faru za spásu tam pohřbené a zakleté duše.

Jindy zas ztropily ve vsi poprask, když je údajně na hřbitově přepadl duch zemřelé ženy v podobě umrlce v rubáši. Pro jeho upokojení pak museli osadníci se sedmi dětmi zemřelé absolvovat náročnou sérii nočních modliteb na hřbitově. Mnohé místní sedláky to již začínalo obtěžovat.

K určitému zklidnění došlo, když dívky konečně až po druhé výzvě poslechly pokyn anděla a zrušily domácí oltář v domku Vokálových. K tomu došlo 16. prosince, den poté se u nich naposledy projevila záchvatová nemoc a další den jim farář Renner poskytl svaté přijímání, k němuž poprvé přistoupila i nejmladší Halešová.

Farář se po předchozím úředním zákroku obrátil na biskupa v Litoměřicích a dostal pokyn, aby zůstal neutrální a podával o všem zprávy. Z hlediska současných vstřícnějších přístupů církve k problematice soukromých zjevení by se mu dala vytknout určitá pasivita a nedostatek duchovního vedení, čímž mohly být více korigovány poněkud výstřední a znevažující aktivity dívek v závěrečné fázi vidění. Nastávající Vánoce chtěly dívky strávit na faře v Osenicích, kde očekávaly vlídné přijetí.

Rozporuplné informace o podezřelém shromažďování, podnikání a zneužívání dětí a patrně i rezolutní pokyn z krajského úřadu nakonec přiměly liknavou vrchnostenskou správu v Dětenicích k ráznějšímu zákroku. Zcela v tajnosti a přímo na Štědrý den roku 1849 přijela do Mcel početná vrchnostenská komise a na rozdíl od předchozí komise se nekompromisně usadila na faře. Tam byly rychtářem Kochem přivedeny Plachá a Halešová v do-

provodu otců a Fryčová s mladým opatrovníkem krejčím Janem Vokálem.

Úředníci dostali od nadřízených pokyn, aby „učinili přítrž nebezpečnému shromažďování, podezřelému podnikání a trestuhodnému zneužívání dětí“, proto se zaměřili na zjišťování peněžního prospěchu Vokálových, na zabavení a prodej výbavy již předtím zrušených domácích oltářů (k tomu ale na zákrok faráře nedošlo), na lékařské vyšetření Fryčové a posléze i dalších dvou dívek a na jejich trvalé odloučení.

Vrchnostenské úřady ještě do konce roku 1849 do zřízení nových okresů představovaly první článek státní správy a jejich úředníci měli náležitě policejní a soudní pravomoce. Trojice mcelských vizionářek se nacházela ve věkové kategorii nedospělé mládeže (8–14 let), a podle tehdejšího občanského zákoníku již přebírala za své činy částečnou trestní odpovědnost. Proto již mohla být spolu s rodiči úředně stíhána.

Bez ohledu na nadcházející svatvečer putovala Fryčová s drábem do Křince, kde strávila noc v šatlavě. Hned druhý den si ji odtud s omluvou vyzvedl a do svého domu pohostinsky přijal pokrokový a vlastenecky orientovaný praktický lékař Josef Prokeš. Ten po jedenácti dnech pozorování potvrdil, že ji shledává na těle zdravou. Dívka u něj neměla žádné vidění ani záchvaty a při dotazování jen ustrašeně opakovala, že nesmí o ničem mluvit, protože je vázána daným slibem.

K lékařům do Křince byly ještě během pozorování Fryčové 28. prosince úředně poslány na prohlídku i další dvě dívky. Rovněž u nich doktor Prokeš neshledal zdravotní problémy a hned je poslal domů. Fryčová putovala po Novém roce k otci do Jíkve.

Havlíčkův dopisovatel pod značkou Kašpar, patrně Josef Němec, ale z údajného rozhovoru s lékařem usuzoval, že zejména Fryčová byla „upotřebována co nástroj špinavých lidí k hanebnému blouznění a klamu“.

Uvedenými zákroky se veškerý zájem úřadů vyčerpal a dále již po ničem pátráno nebylo. Veškerá agenda totiž přecházela na zřizovaný podkrajský úřad do Nymburka, kde měli po Novém roce jiné starosti, protože ještě neměli ani kde úřadovat.

Plachá byla od konce roku pod chápavým dohledem strýce Beránka na osenické faře. Ten si na osobní odpovědnost v lednu 1850 povolal další dvě dívky, aby mohl veškeré události podrobně zaznamenat. Vedle vyprávění dívek se přitom vycházelo i z údajných zápisků mcelského kostelníka Baldy nebo spíše ze záznamů jeho informací pro mcelského faráře.

Obsáhlý rukopis o průběhu vidění tří dívek ve Mcelích se naštěstí zachoval. Z charakteru písma a stylu zápisu je zřejmé, že se na jeho vzniku vedle faráře Beránka podíleli rovněž jeho kaplani. Byl

to Beránkův nástupce a kaplan Jan Kořínek a libaňský kaplan Josef Novák. Nedá se vyloučit ani účast dalších duchovních osob, např. z Rožďalovic, případně i ze Mcel.

Doba sepsání zápisu je důležitá pro vyloučení podezření, že jeho autoři mohli být ovlivněni informacemi o podobných událostech v jihofrancouzských Lurdech. Tam se Panna Maria během 5 měsíců roku 1858 zjevila osmnáctkrát čtrnáctileté Bernadettě Soubirousové. Jejím prostřednictvím adresovala všem hříšníkům naléhavou výzvu k pokání a potvrdila církevní dogma o neposkvrněném početí. Zvolila si k tomu prostoduchou pologramotnou astmatičku, jež žila s rodiči a 3 mladšími sourozenci v bídné a vlhké prostoře zrušené městské věznice.

Lurdské zjevení bylo uznáno jako autentické místně příslušným biskupem již roku 1862 po patnácti náhlých a prokazatelně zázračných uzdraveních nevyléčitelně nemocných osob. K tomu docházelo působením vody z pramene, který Bernadetta na pokyn Dámy objevila.

Pouhé tři roky před mcelskými událostmi došlo k mariánskému zjevení ve francouzské La Salettě. Milosti jediného vidění se tam dostalo dvěma pasáčkům, 14leté dívce a 11letému chlapci. Panna Maria při tom plakala a vyzývala hříšníky k návratu k víře. Tady bychom mohli spíše hledat vztah k projevům Paní ve Mcelích. Na rozdíl od nich bylo zjevení v La Salettě již po pěti letech uznáno místně příslušným biskupem.

Připomenutí si zaslouží i pozdější zjevení v portugalské Fatimě v roce 1917. Tam se třem chudým pasáčkům ve věku kolem 10 let po několika návštěvách anděla zjevila Panna Maria celkem 6krát. Přitom sdělila dívce Lucii 3 tajemné předpovědi. První se týkala brzkého mírového ukončení světové války a úmrtí dvou z trojice vizionářů, druhá obrazně předvíдалa vzestup i pozdější pád komunistického impéria v Rusku a třetí, kontroverzní nebyla na příkaz papeže prozrazena. Teprve při návštěvě Jana Pavla II. ve Fatimě bylo naznačeno, že toto třetí tajemství kromě vizi o konci světa předpovídalo okolnosti atentátu na papeže z roku 1981.

Rovněž ve Mcelích údajně sdělila Paní dětem již při prvním setkání 9 tajemství. Zavázala je ale přísným slibem mlčení, takže jejich obsah zůstal utajen. Přísný požadavek na uchování sdělených tajemství nebyl v tomto smyslu ojedinělý, neboť se často objevuje i v jiných projevech mimořádných stavů vědomí.

K poslednímu, fatimskému zjevení Panny Marie došlo již za účasti desetitisíců poutníků a bylo spojeno se zázrakem rotujícího slunce. K tomuto jevu pak docházelo v bosenském Medžugorje i jinde a jeho náznak byl možná zaznamenán i ve

Mcelích, ale nebyl předmětem skupinového vidění – jeden poutník tam cestou od východu pozoroval 8. prosince ve svátek Neposkvrněného početí Panny Marie za mrazivého dopoledne nad vesnicí jakousi ohnivou povětrnou bání, jež se z výšky na Mcely snášela.

Dva z trojice malých fatimských vizionářů skutečně zemřeli do tří let od zjevení a pouze Lucia Santos se v krášteře dožila vysokého věku. Také lurdská Bernadetta se brzy po vidění uchýlila do kláštera, kde po 20 letech zemřela poté, co byla 7 let sužována a ochromována bolestivými projevy kostní tuberkulózy. Dožila se tak 34 let a záměrně odmítla možnost uzdravení v Lurdech.

Mcelská Františka Fryčová zemřela v ústraní osenické fary v 27 letech na chudokrevnost.

Z posledních autentických mariánských zjevení je možno připomenout ještě události v belgické obci Beauraing, kde od konce listopadu 1932 do počátku ledna 1933 vidělo 5 dětí Pannu Marii celkem 33krát, zatímco ve Mcelích k tomu došlo 37krát.

O době vzniku osenického záznamu činů trojice mcelským vizionářek svědčí dvě slova z jeho názvu, kde se uvádí, že se vidění „událo v nynějším Jičínsku“. Mcely totiž byly od 15. ledna 1850 do 1. května 1855 součástí Jičínského kraje. Rozhodujícím důkazem skutečnosti, že rukopis byl sepsán na osenické faře hlavně farářem Beránkem před koncem roku 1854, je koncept úředního dopisu, který si Václav Beránek poznamenal na volný papír na konci zápisu o vidění. Originál je datován 28. prosince 1854 a byl uložen v literárním archivu Památníku národního písemnictví na zámku ve Starých Hradech u Libáně. Při porovnání rukopisu pana faráře je nanejvýš patrné, že byl hlavním zapisovatelem osenického rukopisu o vidění dívek. Bylo mu již 64 let, což byl tehdy pokročilý věk.

Z pohledu dnešního teologa byl osenický farář při zapisování dějů vidění v obtížné situaci ze dvou důvodů. Jednak byl strýcem jedné z vizionářek a kromě jejího krátkého předchozího pobytu u něj na faře nebyl očitým svědkem mcelských událostí a byl zbaven možnosti jejich vlídného, leč strážlivého korigování. Svému mcelskému spolubratru Rennerovi sice mohl v tichosti vytknout nedostatečné poskytnutí duchovního vedení a zázemí, ale v celé záležitosti už mohl učinit jediné – podrobně ji zdokumentovat a vše předat nadřízeným orgánům litoměřického biskupství.

Můžeme mu být vděční, že do obsáhlého zápisu zahrnul i zdánlivě podružné a teologicky sporné záležitosti, které byly výrazně ovlivněny aktuální duševní úrovní, psychickým stavem a omezenými životními zkušenostmi malých vizionářek. Dívky totiž zcela přirozeně a neuvědoměle přená-

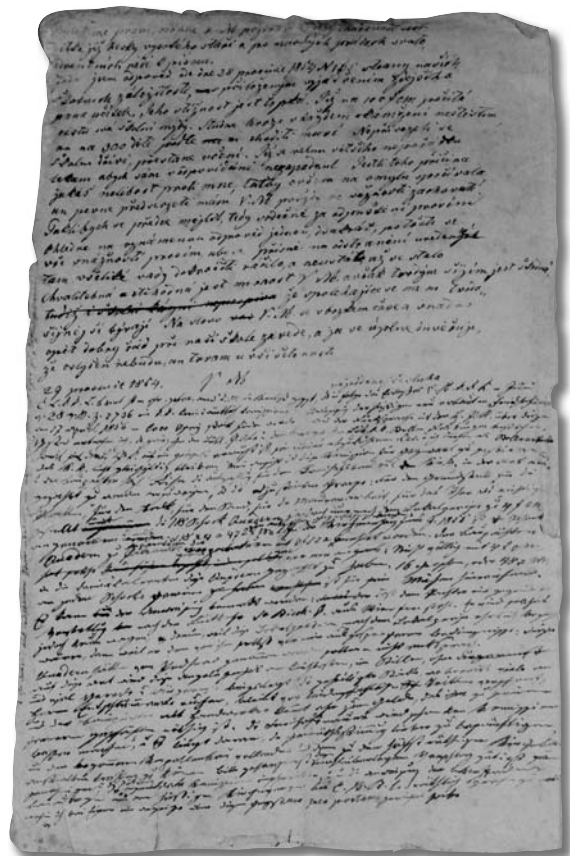
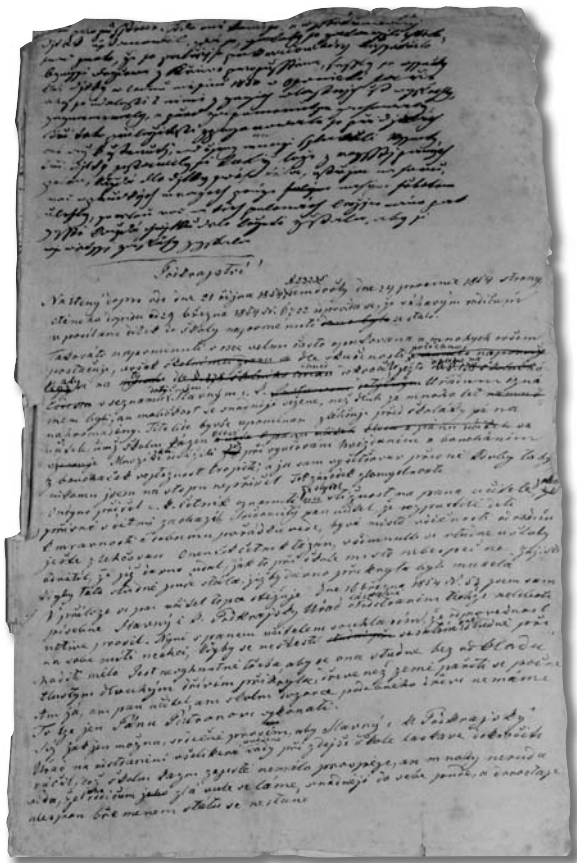
šely do svých pravých či nepravých vizi problémy, představy a tužby vlastní i přejaté. V zápisu zázračných událostí bylo ponecháno dosti volné pole i projevům dětské fantazie, proto se tam objevují nejen některé věroučné nesprávnosti a laické lidové projevy, zejména v líčení vztahu Paní k evangelikům a Židům. Události jsou vyličený s některými pasážemi bezděčně převzatými ze známých pohádek, strašidelných historek a oblíbených knížek lidového čtení.

Tento poněkud méně strážlivý a kritický přístup samozřejmě nebyl přijatelný pro nadřízené církevní orgány. Proto biskup Hille již v dopise z 15. března 1850 nabádal osenického faráře Beránka, aby ho podrobně informoval o názorech většího počtu očitých svědků vidění z řad kněží i zbožných laiků a důtklivě ho přitom zavazoval vykonáním svaté zpovědi a poté i nejsvětější mše za účelem poznání boží vůle. V tomto dopise biskup odmítá předchozí úřední zákroky ve Mcelích jako jednostranné a znesvěcující a souhlasí s návrhem, aby nový podkrajský (okresní) úřad vytvořil smíšenou vyšetřovací komisi, složenou ze dvou kněží z konzistoře a ze dvou státních úředníků, lékaře a právníka.

V dalším dopise z 13. června 1850 biskup farář oznamuje, že se s tímto návrhem koncem dubna chybně obrátil na podkrajský úřad do Mladé Boleslavi, a teprve po měsíci již správně na příslušný úřad v Nymburce, ale dosud nedostal žádnou odpověď. Zároveň ho žádá o aktuální informace ohledně mariánského vidění, aby mohl posoudit, zda je svolání komise ještě žádoucí.

V té době se však již zázračné události začaly mnohým pozorovatelům i příznivcům jevit v poněkud jiném světle. Proto většinou nenamítali nic proti tomu, když rozšafní státní úředníci podivnou kauzu odložili. Na tom se nic nezměnilo ani v dalším roce, kdy biskup Hille v rámci svých vizi-tačních cest navštívil i mcelskou farnost. Nic totiž nenaznačuje tomu, že by se on nebo někdo další o mcelská vidění dále zajímal. Osenický zápis nebyl zveřejněn, byl dobře uschován a vědělo o něm stále méně lidí. O podivuhodných událostech se přestávalo mluvit a pomalu je zastíral závoj zapomnění.

K tomuto stavu podstatně přispěly i samotné dívky, povolané v lednu 1850 na osenickou faru. Tam se opět staly středem nebývalého zájmu veřejnosti, a to je podnítilo k některým dalším výstředním aktivitám. Na důkaz své náboženské vroucnosti a oddanosti si např. na dvoře fary na sněhu naskládaly rozštípaná polena ostrými hranami nahoru a na tomto Záhořově loži pak spoře oblečené na mrazu nocovaly a ještě se předháněly, která tam vydrží ležet déle.

Stránky z farního rukopisu o vidění dívek s konceptem úředního dopisu faráře Beránka z 28. 12. 1854

Tyto akce probíhaly již v době omezování a rušení revolučních demokratických práv a svobod a počínající Bachovy politické normalizace. Úřední místa začala poukazovat na rizika nedovoleného shromažďování. Protože hrozilo nebezpečí dalšího úředního zákroku, byla po pečlivém zaznamenání předchozích událostí nejmladší Halešová poslána k rodičům do Mcel a zbylé protagonistky umístěny do osamělé myslivny v Křižánku. (Tento velký les se dosud nachází mezi osadami Záhuby, Zelenecká Lhota, Vlčí Pole a Veselice.) Tam se o dívky staral revírník Fencel, který byl příbuzný Plaché a vděčil jí za nedávné spasení své duše. Některé zprávy tvrdí, že dívky v létě 1850 pobývaly rovněž pod Fenclovým dohledem v chýši z roští poblíž myslivny Na Viničkách nedaleko Osenic. Tam za nimi proti vůli rodičů ze Mcel utíkala i nejmladší Halešová.

Uprostřed lesa Křižánku byl roku 1845, pět let před umístěním dívek, vztyčen dubový kříž na místě zbytků zaniklého kostela Nalezení sv. Kříže. Spolu s nedalekou studánkou a dvojicí starých lip připomínal v lese místo, kde do třicetileté války existovala vesnice Kříželec s uvedeným kostelem. Zbylí obyvatelé poté založili nedalekou ves a výstižně ji pojmenovali Záhuby. Obnovená dřevěná lesní kaple se hřbitovem pak sloužila obyvatelům z okolních obcí ještě dlouho po třicetileté válce. Mezi nimi byli i mnozí tajní evangelci.

Stařena Eva Svobodová ze Zelenecké Lhoty tam jako zkušená porodní bába prováděla nouzové křty a pohřby novorozenců a očišťovací obřady uvádění šestinedělek. K tomuto stavu výrazně přispívala neochota libáňského faráře poskytovat církevní služby v Křižánku a jeho přemrštěné požadavky. Duchovní totiž od chudých osadníků požadoval vedle vysoké finanční odměny ještě nákladnou dopravu čtyřspežím. Při obtížné dostupnosti kněze, vysoké kojenecké úmrtnosti a dobovém stresu z možného úmrtí bez křtu, tj. bez nároku na církevní pohřeb v posvěcené půdě hřbitova, se obvykle toleroval i tzv. křest z nouze od porodní báby. Stejným způsobem pak byly z obavy ze šíření nemoci, a ještě více i z duchů nepohřbených nebožtíků tolerovány nouzové pohřby, prováděné místními ohledávacími mrtvých nebo hrobníky. Rozpory místních sedláků s rozmařilým knězem vyvolily bohapustou rvačkou o zvonek při slavnostní povincenské mši v Křižánku roku 1715. Do této bitky se podle úředního šetření aktivně zapojil i libáňský farář Stella. Ten nechal v roce 1719 tajně v noci zbourat kapli a odstranit zbytky kostela. Byl z toho velký poprask s protesty vesničanů i panských úředníků. Slepá místní vědma Svobodová ještě čtyři roky – až do svých 104 let – tajně křtila a nahrazovala kněze a osadníci ze Zelenecké Lhoty, Záhuby a Skuřiny i přes zákazy až do roku 1736 pohřbívali své mrtvé do Křižánku. Letité spory byly ukončeny až souhlasem libáňského faráře s navrácením zabaveného památného zvonku z kostela v Křižánku do zvoničky na návsi Zelenecké Lhoty.

Z dlouhodobého vyšetřování po roce 1717 vyplynulo, že kapli používali tajní evangelíci a že vědma Svobodová prováděla nepřipustné křty, pohřby a pověrečné praktiky. Ty byly zaměřeny na odvádění bouřkových mraků s kroupami nad lesy a rybníky za pomoci modliteb, notného křížování, zaklínání ve jménu sv. Trojice a černého jitrocele. Na této bylině bába při zaklínání mraků klečela, pak ji držela v pravé ruce kořenem vzhůru a nakonec ji vložila pod kámen. Při výslechu tvrdila, že podrobnosti sdělit nemůže, protože se Pánu Bohu zavázala slibem, že svěšené tajemství prozradí až před smrtí a že bude do té doby mraky vodit, a tak se živit. Z dalších praktik přiznala ještě zažehňávání ohně při požáru. Za tyto činy nebyla kupodivu potrestána a posléze v klidu zemřela.

Titulní list rukopisu vidění tří děvčátek

Rozhodnutí o umístění dvou protagonistek mariánského vidění do myslivny v Křížánku mohlo být motivováno i snahou o překrytí vzpomínek na kaciřskou tradici tohoto pozoruhodného místa. Odpovědní činitelé totiž museli počítat s tím, že i do tohoto lesního zákoutí budou ještě nějakou dobu přicházet zbožní poutníci a mnozí zvědavci z blízka i daleka.

Z dobových vzpomínek ale víme, že počáteční zájem o útulek dívek v Křížánku se po roce povážlivě snížil. Přicházelo totiž stále více pochybovačů, a to i z řad kněží, kteří tyto výpravy většinou organizovali. K tomu přispívala i podivná apatie

dívek a způsob jejich předvádění zbožným opatrovníkem. Podrobné svědectví o tom máme z publikovaných pamětí spisovatele Josefa Ladislava Turnovského, který se jako dvanáctiletý student gymnázia v Sobotce účastnil v srpnu 1850 výletu mládeže i dospělých do myslivny v Křížánku.

Vycházku vedl pokrokový pedagog a vlastenecký kněz Jan Jíra. Ten byl nedůvěřivý ke zprávám o zjevování Panny Marie, výpravu uspořádal až po naléhání mnoha žen, ale rozmluvil jim církevní procesí s kostelními korouhviemi. Po třech hodinách dorazili pěšky před myslivnu. Na lesních loukách kolem ní již bylo množství lidí z okolních i vzdálených míst. Mnozí přišli v řádném církevním procesí.

V pravé poledne vyšel ze stavení starší muž s hustým ryšavým plnovousem v doprovodu obou dívek. Přednesl polední modlitbu Anděl páně a pak lidem líčil, jak se předtím ve Mcelích dívkám zjevovala Panna Maria. Přitom občas dívky požádal, aby jeho slova potvrdily. Ženy slzely a při odchodu dívky objímaly a líbaly, zatímco muži buď nezaujatě přihlíželi, nebo rozpačitě přešlapovali.

Někteří se odhodlali dívky napomínat, aby si už přestaly vymýšlet a tahat lidi za nos. Schylovalo se kvůli tomu k hádkách, což prozíravý páter Jíra zažehnal rychlým odchodem do nejbližší hospody. Předtím ještě stihl myslivce tiše vyzpovídat, čímž ho viditelně znejistil. V hostinci se rozpory urovnaly a kněz tam veřejně prohlásil, že mcelský zázrak je čirý klam, který zneužívá lehkověrnosti zbožného lidu. Většina s tím souhlasila, a při zpáteční cestě nebylo po dopolední zbožné náladě potuchy. Příští den ve škole kněz vykládal o možnostech podvodu na hloupých dívkách, kdy se jim patrně nějaká vychytralá žena vydávala za matku boží. Tak i v Sobotce a jejím okolí znenáhla víra ve mcelský zázrak postupně slábla.

Úřady se nemýlily, když po odložení záznamů o mcelských událostech vycházely z předpokladu, že v lesní samotě, bez dalších projevů a přesvědčivých důkazů celá záležitost postupně upadne v zapomnění. Stejně skončily i biskupem podpořené snahy o zřízení nezávislé vyšetřovací komise. Noví státní úředníci na okrese i na kraji měli jiné starosti a značné pochybnosti, proto akta tzv. Mcelského zázraku založili až na dno svých obsáhlých registratur. Za této situace během roku 1851 byly obě dívky již bez rozruchu přemístěny do osenické fary, kde pak působily jako hospodyně.

Od jara 1850 zůstala ve Mcelích pouze nejmladší z dívek Kateřina Halešová. Rodiče ji museli ještě nějakou dobu hlídat, protože měla snahu utíkat za družkami. Když otec Jiří předal půlstátek čp. 47 synu Václavovi, hospodařil v chalupě čp. 33, kterou koupil roku 1853 za 2 998 stříbrných zlatek.

Tam s ním žila i Kateřina až do doby, než jí v jedenadvaceti letech vyhlédli vhodného ženicha. Byl jím pětadvacetiletý Jan Roubíček, který od rodičů převzal chalupnické hospodářství v nedaleké Loučeni.

Svatba se konala ve Mcelích z otcovy chalupy v dubnu 1861. V září 1862 se novomanželům narodila dcera Marie a o dva roky později syn František. Jenže epidemie cholery po krátké válce s Pruskem si na konci léta roku 1866 právě v jejich rodině vybrala krutou daň. Na Loučeni totiž zemřelo od konce srpna do konce září 14 lidí, kromě jednoho kojence byli ve věku od 20 do 76 let. Zákeřná nemoc Kateřině během několika dnů vzala muže, malého synka a tchýni z výměnku a zanechala ji v chalupě v pátém měsíci těhotenství se čtyřletou dcerou, šedesátiletým souchotinářským tchánem a jeho třemi ještě nedospělými dětmi. Chalupa nezbytně potřebovala nového hospodáře.

Pohrobek Jan se narodil v lednu 1867 a po dodržení obvyklého ročního smutku se v listopadu 1867 k sedmadvacetileté vdově a jejím dvěma dětem přiznal o rok mladší Petr Zahrádka, syn chalupníka z Chudiře. S ním pak měla Kateřina během 14 let ještě 6 dětí, z nichž 3 zemřely v kojeneckém věku na tehdy častý psotník. Jejich matka se dožila 55 let a zemřela roku 1895. V dané době to byl na venkovskou ženu, soustavně vyčerpávanou každodenní dřinou a četnými porody, poměrně vysoký věk.

Při sledování jejich osudů nebylo již nikde patrné, že by byla mimořádnými zážitky z dětství nějak výrazně ovlivněna. Ještě méně to platilo i pro její mladší sestru Annu, jež byla jako čtyřletá třetím účastníkem prvního mcelského vidění. Ta totiž zůstala starému otci na krku až do 27 let. Ve dvaceti totiž porodila nemanželského syna Václava, který zemřel po 4 dnech na psotník. Až po sedmi letech si ji odvedl o dva roky mladší ženich, krejčí Josef Švorc do Zelenecké Lhoty poblíž známého lesa Křížánku. Jeho rodiče měli chalupu a mladí se k nim přistěhovali.

Další osud Františky Plaché vzal po dovršení druhé desítky jejího věku do rukou starostlivý strýček, osenický farář Václav Beránek. I ona se podobně jako nevlastní sestra Anna Petrtýlová provdala do městečka Střevač u Jičína. Tam pro ni strýc našel stejně starého ženicha Františka Straku, který od rodičů převzal chalupnické hospodářství. Roku 1857 ji strýc vystrojil svatbu z osenické fary a v místním kostele ji slavnostně oddal před velkou posvícenskou mší v den narození Panny Marie 8. září.

Pod jeho dohledem byla ještě za měsíc na faře sepsána svatební smlouva, v níž si oba manželé příslibují lásku a věrnost manželskou až do smr-

ti. Ženich je uveden jako vlastník chalupnického hospodářství, jež „ukoupil“ od rodičů za 2 000 stříbrných zlatek. Nevěsta přinesla věno 1 200 stříbrných zlatek v hotovosti a k tomu ještě mnohonásobný slušný oděv, peřiny, almaru, potřebné nádoby a pěknou krávu. Čtvrtinu peněžní části věna jí v rámci dědictví vyplatila nevlastní sestra Anna Horáčková. Peníze z věna dostali rodiče hospodáře za chalupu, jež se pak stala společným majet-

Podobizna faráře Václava Beránka

kem manželů. Zbytek její ceny se manželé zavázali rodičům splácet po 100 stříbrných zlatkách ročně bez úroků.

Další osudy Františky, nyní již Strakové, připomínají obvyklý úděl většiny tehdejších manželek venkovských hospodářů, které při každodenní dřině a po mnoha porodech obvykle umírají do 15 let od svatby. Tak i ona zemřela roku 1872 v pětaticetiletých brzy po šestém porodu na zápal plic. Přitom přežila 4 ze svých 6 dětí. Také u ní stejně jako u Halešové není zřejmé, zda ji nějak poznamenaly hluboké dětské zážitky z vidění nebešťanů. Ty dokonce zůstaly utajeny i jejím potomkům. Při mimořádné vnímavosti její psychiky však mohly přispět k rychlejšímu úbytku tělesných sil.

Nejkratší život byl osudem vyměřen Františce Fryčové, která se nevdala a po slavné svatbě své družky Plaché nadále žila jako hospodyně na osenické faře. Byla členkou několika církevních spolků a zemřela po krátké nemoci na bledničku neboli chudokrevnost koncem roku 1865 ve věku 27 let, rok po smrti svého dobrodince faráře Beránka.

Jeho nástupce Jan Kořínek ji pohřbil na novém osenickém hřbitově.

Když jsem tam před lety hledal její hrob, našel jsem pouze zajímavý anonymní náhrobek s postavou dívky. Nepodařilo se zjistit, jestli původně označoval místo posledního odpočinku mcelské vizionářky. Bez ohledu na to však vhodně připomíná její osud. Působivá socha se zalíbila i hřbitovním zlodějům, kteří si ji označili a chystali se ji ukrást. Tomu zabránil místní občan a nynější majitel hrobu, který sochu dívky odvezl a umístil na bezpečné místo za plotem u svého domku v obci. Tam si ji nyní můžete prohlédnout.

Poměrně krátký život Františky Fryčové v ústraní fary svědčí o jejím křehkém zdraví a též o značném vlivu prožitků. Také u ní již není známo, zda měla po návratu z Křížánku ještě nějaká vidění. Nedlouho před jejím úmrtím byl v Osenicích dostavěn a slavnostně vysvěcen nový farní chrám Narození Panny Marie. Stojí na bývalé farní zahradě nedaleko od místa, kde severně od fary stával původní menší kostel se hřbitovem, doložený od roku 1352 a později barokně přestavěný a doplněný samostatnou kamennou zvonící. V polovině 19. století však byl již dosti zchátralý a pro urozené majitele z blízkého dětenického zámku málo reprezentativní. Proto byl roku 1864 firmou místního stavitele Řihy zbourán a nahrazen chrámem sice výstavným a prostorným, ale poněkud architektonicky neurčitým. Osadní hřbitov byl předtím přemístěn na nynější místo ke kapli sv. Anny.

Pohnuté události kolem mcelského zázraku nebyly ještě po 40 letech zapomenuty. V roce 1892 začal brněnský křesťanský měsíčník Zahrádka sv. Františka na pokračování zveřejňovat údajné vzpomínky 78letého mcelského kostelníka a pamětníka Josefa Baldy. Jak víme, byl to zbožný muž, provozující živnost kolářskou v domku čp. 21 v kopci. Byl aktivním laickým bratrem Třetího řádu sv. Františka a z titulu kostelníka byl jako správce kostelního majetku často kmotrem chudých a nemanželských dětí. Tím nad nimi podobně jako farská kuchařka nebo velcí sedláci přejímal nepsaný tradiční a morální patronát v případě úmrtí rodičů. Z dobových záznamů je patrné, že trojice dívek u něj v době úředních zásahů nacházela útočiště i před rodiči a opatrovníky.

Jeho vzpomínky vycházely pod názvem Miláčkové Královny sv. Růžence – podivuhodné události ve Mcelích u Nymburka v Čechách roku 1849. Sestavil je jakýsi Páter Polykarp, který též vlastním nákladem vydal v Národní knihtiskárně J. L. Kobra v Praze malý čtyřstránkový leták nazvaný Svatá Panna Maria Mcelská. Obsahuje stručné informace o zázračných událostech z roku 1849 a jediné zachovalé vyobrazení dívek, klečících před zjevením Panny Marie Mcelské na

pozadí stylizovaného mcelského kostela a zámku.

Oba texty evidentně vycházejí z osenického rukopisu, ale vyznění stručného letákového textu je poněkud vyhocené. Zkratkovité líčení událostí se tam totiž uzavírá konstatováním, že zbožné projevy tří dívek utichly po zákrocích ze strany světského úřadu a „když evangelíci a revoluční doba mocně proti dívkám vystupovali“. K tomu se podotýká, že to byla jen přechodná odmlka, protože „v době nynější obnovují se události tyto“. Text pak končí zvoláním: „Kéž Panna Maria Mcelská znovu oslavena bude!“

V době publikování obou textů byl farářem ve Mcelích již přes 30 let Rennerův nástupce Jan Čubán. O jeho účasti na uvedených snahách nám však není nic známo. Stejně nevíme nic ani o totožnosti P. Polykarpa ani o úspěšnosti jeho záměrů. Je však vhodné poznamenat, že uvedené výtky vůči nepřátelským aktivitám evangelíků jsou oprávněné pouze ve vztahu k manželům Němcovým, nikoli k místní nekatolické menšině.

Po dalších dvou letech ve Mcelích k dalšímu významnému připomenutí mariánského vidění. V Malém Koutě mcelské návsi totiž byla v roce 1894 nákladem místního katolického františkánského spolku vztyčena socha Panny Marie Lurdské na podstavci s plastikou sv. Františka z Assisi. Obrázek tohoto prostého světce si totiž Plachá přinesla z přechodného azylu na osenické faře po prvním úředním zákroku a umístila jej na domácí oltář v rodném statku.

Sv. František byl rovněž patronem místního církevního spolku, který patrně stál za pořizováním mariánské plastiky a jejím slavnostním vysvěcením. Tato slavnost vskutku velkolepá přilákala poutníky z širokého okolí i ze vzdálených míst. Do Mcel byla vypravena církevní procesí z Rejšic a Rožďalovic a faráři Čubánovi při svěcení sochy asistovalo 10 kněží. Byly tak připomenuty mcelské události, které jako by v některých rysech předjímalý lurdský zázrak z roku 1858. Další snahy o zvýraznění Mcel jako mariánského poutního místa však údajně opět nezískaly dostatečnou podporu nadřízených církevních i státních institucí, a proto se tyto aktivity již dále neopakovaly.

Katolický spolek sv. Františka se poté ve Mcelích zaměřil na zřízení a provozování chudobince. Od roku 1896 sídlil dobročinný útulek sv. Josefa v čp. 45, byl udržován ze spolkových příspěvků a spravován farářem. Uvedená instituce byla pro Mcely velice potřebná. Chudých obyvatel měly dost, a pokud získali po 10 letech pobytu v obci domovské právo, tak se o ně musela obec starat ve stáří a nemoci. Již roku 1840 byla v obci zřízena chudinská kasa, z níž bylo obecním žebrákům měsíčně vypláceno 30 krejcarů v méně hodnotných papírových šajnech.

Roku 1901 se křinecký lékárník, amatérský regionální archeolog, historik a sběratel starožitností Antonín Stifter zmínil o možnosti vzniku názvu obce na základě starého mariánského kultu. V článku o Mcelích v časopise Věstník Poděbradska Stifter uvažoval o spojení počátečního písmene M ve jméně Maria se slovesem celovat, jako je tomu u známého rakouského poutního místa Mariazell. K této hypotéze ale poznamenal, že existenci mariánského kultu nemůže ve Mcelích nijak doložit. Je divné, že se i jako katolík v jinak velice podrobném a pečlivě sestaveném přehledu dějin obce o událostech mariánského zjevení ani slovem nezmiňuje. Toto opomenutí by se dalo celkem logicky vysvětlit tím, že jeho hlavním místním informátorem zřejmě byl tehdejší kronikář a starosta v jedné osobě.

Tato kumulace funkcí tehdy ještě byla zcela samozřejmá z důvodů povětšinou ryze praktických. Nahlédnutím do seznamu mcelských starostů zjistíme, že úřad vykonával v letech 1896–1910 František Šmíd, majitel půlstatku v čp. 9. K jeho osobě je možno poznamenat, že to byl zkušený hospodář, který svěřenou funkci vykonával mnohem déle než mnozí jeho předchůdci. Zároveň to však byl historicky první evangelík v roli místního starosty. V jeho rodě se udržovala českobratrská předtoleranční tradice. Proto nemohl mít pochopení pro připomínání kultu svatých, a tím méně i Panny Marie.

Je tedy nasnadě, že se váženému panu lékárníkovi o zázračném zjevování ani slůvkem nezmiňuje a místo toho mu předložil místní pověst o druhém nekatolickém kostele na Stádníšti.

Skutečnost, že události mcelského mariánského vidění později pomínil známý regionální historik, se tedy vysvětlit dá, ale daleko podivnější jsou důvody, proč o nich mlčí i dobové zápisy v obecní i farní kronice. V osenické farní pamětnici, jejíž druhý svazek obsahuje podrobné a pečlivě koncipované zápisy faráře Beránka, není o celé záležitosti rovněž ani zmínka. Asi přitom bylo pro všechny dobové zapisovatele rozhodující, že k zázračným událostem nebylo vydáno žádné oficiální úřední stanovisko církevní ani světské, a pamětníci je proto raději nepřipomínali.

Až roku 1952 se farář Stanislav Rozkopal odvážil vložit do mcelské farní kroniky stručnou informaci, vycházející z uvedené brožurky z roku 1892. Píše tam o pověsti o domnělém zjevení Panny Marie. Pár let předtím stejný farář zapsal do kroniky, že o svatodušní neděli 28. května 1944 byla jeho farnost zasvěcena Panně Marii. Jiné události z doby války záměrně nezaznamenával, protože se „vymykaly soudnému myšlení“.

K tomu všemu je možno ještě připomenout, že obec užívala za prvního starosty Kocha od roku 1854 malé kulaté úřední razítko, v jehož středu byl

motiv planoucího srdce, který vždy symbolizoval náboženskou vroucnost a horlivost.

Při dostavbě se v kostele v letech 1929–1930 uplatnil mariánský motiv připomínající události mariánského vidění. Při osazování pěti oken barevnými vitrážemi podle návrhů známého malíře Cyrila Boudy byla do severního okna kostelní lodě umístěna Madona na půlměsíci. Pod tímto oknem je zavěšena starobylá nástěnná vitrina, v níž se po staletí přechovávala zázračná dřevorezba Nebeské královny s Ježíškem na ruce. Uvedená plastika Panny Marie mcelské je dávana do přímé spojitosti s událostmi vidění tří dívek, a proto i umístění mariánské okenní vitráže bylo v tomto smyslu jednoznačně symbolické.

Pozoruhodné události kolem mcelského zázraku nejsou jen zajímavým příběhem z dějin polabské vesnice, ale stojí za povšimnutí i proto, že se v nich zrcadlí rozhodující změny v životě i myšlení našich předků na historickém přelomu mezi starou feudální a novou kapitalistickou dobou na prahu materialistické průmyslové éry. Česká společnost se teprve začínala vymaňovat z feudálních omezení a směřovat k demokratickým svobodám.

Mentalita vesničanů však ještě dlouho zůstávala pod vlivem tradičních zvyklostí. V tomto rámci proběhla podivuhodná vidění tří pubertálních dívek. Setkala se s rozporuplnými reakcemi veřejnosti, obavami církve a nezájmem či odporem úřadů. Pro většinu účastníků byly zázračné děje natolik podivné a zavádějící, že nebyly raději zaznamenávány, a dokonce i v paměti vlastních aktérů byly rychle překryty. Nyní k nim můžeme přistupovat nejen v rámci zásad tradiční víry, ale i jako k zajímavému starému a v mnoha směrech tajemnému příběhu.

Nezodpovězenou otázkou přitom zůstane, zda se mimořádné mimosmyslové schopnosti u trojice mcelských vizionářek projevily během údajných vidění, nebo zda se vše odehrálo jen v jejich bujně pubertální fantazii? Určitou překážkou této možnosti mohlo být chatrné vzdělání dívek, kdy základy gramotnosti pochytila při občasných docházce v tehdejší přeplněné vesnické jednotřídce a při kratších pobytech u farního strýčka snad jedině nejstarší Františka Plachá. Z podrobného záznamu, sepsaného na osenické faře podle údajů dívek, však vyplývá, že některé jejich impulzivní a zkratkovité činy byly ovlivněny situacemi, které si pamatovaly z pohádek, strašidelných historek, hospodářských kalendářů a jarmarečních tisků. Ty se v přeplněných selských jizbách opakovaně deklamovaly při oblíbených večerních posezeních neboli černých hodinkách a z pece je bedlivě sledovaly i početné děti.

Duševní obzor malých vizionářek byl kromě nedostatku vzdělání výrazně limitován dvěma

stresujícími skutečnostmi. U obou hlavních protagonistek to byla především nenaplněná touha po mateřském citu a Panna Marie jim proto mohla nahrazovat vysněnou náhradní matku. Pravidelné hovory s ní si patrně i proto dívky úzkostlivě. Dalším stresujícím faktorem, z něhož se obě starší dívky asi chtěly během vidění vymanit, byla pozice trpěných jednostranných sirotků v rámci velkých náhradních rodin, ať už se jednalo o zbědovanou a morálně deklasovanou domácnost hrobníkovu nebo o bohatý, ale lidmi i dětmi ze tří nesourodých manželství přeplněný Petřtýlův

Údajný náhrobek Františky Fričové v Osenicích z roku 1865

grunt. V obou materiálně zcela odlišných poměrech strádaly dívky stejným nezájmem a absencí citového zázemí. O to víc se po „nalezení“ náhradní nebeské matky snažily na sebe upozorňovat. Mnohé jejich projevy byly i proto značně křečovitě a natolik hystericky přehnané, že připomínaly duševní pomatenost nebo jarmareční divadlo. Byly však natolik proměnlivé a impulzivní, že téměř vylučovaly existenci nějakého scénáře nebo pozemského režiséra.

Ve srovnání s uváděnými autentickými mariánskými zázraky jsou mcelská vidění i přes svou neuvěřitelnou početnost spíše chudou a poněkud kontroverzní Popelkou. Patrně by tomu tak nebylo, kdyby se udály v jiném časoprostoru. Např. při známém vidění ve francouzské La Salette, jež se událo pouhé tři roky před mcelským, Panna

Marie během jediného zjevení vyzývala hříšníky k návratu k tradiční katolické víře. Ve Mcelích, jak víme, činila minimálně totéž, ale ve Francii stačilo i uvedené minimum k uznání tohoto zázraku příslušným biskupem. V tehdejší, revolučním kvásem destabilizované české společnosti přišly mcelské události pro značnou část odpovědných činitelů poněkud nevhod. Zájem sedláků se po zrušení poddanství přednostně upínal k výkupu robotních povinností a k prosazení vlivu v samosprávě na rozdělování příjmů ze společných pastvin a luk. Když se jednalo o peníze a majetky, tak duchovní záležitosti se odsouvaly alespoň na čas stranou. Možná i proto nezapsal jinak velice zbožný, poslední mcelský rychtář a první volený starosta Antonín Koch o mariánském vidění do pečlivě vedené obecní kroniky kupodivu ani slovo. Přitom je zřejmé, že mu v tom nikdo nebránil, ale že byl spíše stejně jako s ním duchovně spřízněný farář Renner událostmi poněkud zaskočen. Také tehdejší vyšší státní i církevní úředníci měli v té době zcela jiné starosti a tak celou záležitost odkládali tak dlouho, až se stala bezpředmětnou.

Mcelská vidění zůstanou pozoruhodným střípkem v mozaice snah o obnovu tradiční víry a zbožnosti na základě nové duchovnosti a spiritualismu. Od 30. let 19. století se katolická církev v Evropě snažila čelit silicímú tlaku industriálního ateismu, osvícenského volnomyšlenkářství a demokratických aktivit v procesu kapitalistické modernizace evropských států. Do daného rámce zapadá i série 8 novodobých a církevními institucemi uznaných nebo tolerovaných evropských zjevení Panny Marie v letech 1830-1933. Nejednoznačný přístup katolické hierarchie k problematice soukromých zjevení se ustálil až pod vlivem lurdských zázraků po roce 1858. Přitom za věrohodná nebo věřitelná byla označována pouze taková zjevení, jejichž poselství dokázali vizionáři smysluplně a úspěšně předat. Proto se značná pozornost začala věnovat potřebě duchovního vedení vizionářů. K tomu ve Mcelích nedošlo, projevy vizionářek při interpretaci duchovního poselství nebyly přesvědčivé a misijní potenciál vidění proto byl nedostatečně věrohodný. Pokud bychom tedy ve Mcelích připustili určitý vliv nebeské rezie, pak se mohou zdejší události s jistou nadsázkou jevit pouze jako specifická zkouška pro Lurdy nebo alespoň jako jejich předzvěst. Pak by se dalo říci, že vyšší moc si ve Mcelích vyzkoušela, čeho se má napříště vyvarovat a na co je třeba položit důraz.

Pokud však očistíme mcelská vidění od vnějšího balastu, pak můžeme v jejich jádru spatřit zoufalé hledání mateřského citu a lásky. Z toho plyne, že zatímco marně hledáme smysl života ve složitostech, zůstává nám skryt ve věcech jednoduchých a prostých.